

Quina
Acadèmia
entar
aranés ?

Jusèp Loís Sans Socasau

*prològ de Luis Carlos Medina
Vicesindic d'Aran*

Conselh Generau d'Aran

Era Acadèmia Francesa manifestèt, per unanimitat, eth passat 12 de junh qu'era arreconeishença des lengües regionals ena Constitucion Francesa serie un atemptat contra era coesion nacionau, anarie contra era igualtat des ciutadans en sòn accés ara administracion e ara justícia, constituïrie ua denigracion dera Republica e ua confusion ath principi constitutiu dera Nacion. (...) Es inuits (esquimals) que pòblen eth Canada se repartissen entre es que son ena província de Quebec e era rèsta. (...) En Quebec i viuen 10.000 inuits e ena rèsta deth Canada 26.000... Es inuits dera part inglesa possedissen ua província pròpria, gaudissen der ensenhament der inuit enes sues escoles damb un procès d'increment e se trapen en procès de redaccion d'ua lei der inuit; per contra es inuits deth Quebec ven era sua lengua substituïda peth francés, enes actes publics, ena escola,... non an arreconeishença e es quebequesi diden qu'ac hèn entà evitar era propagacion der anglés e acusen as inuits d'antiquebequesi.

Diari Segre 28 de junh de 2008

Era net pes armaris

DL: L-89-2014

ISBN: 978-84-89940-65-9

Damb era collaboracion de

JORNALET

PROLÒG

Era *Lei der occitan, aranés en Aran*, establís qu'era Generalitat de Catalonha e eth Conselh Generau d'Aran se meten d'acòrd entà facilitar qu'er Institut d'Estudis Aranesi sigue convertit en ua Acadèmia independenta, qu'a d'èster autoritat lingüística sus er aranés en tot auer en compde eth tronc occitan común.

Amassats era Generalitat e eth Conselh Generau en *Conselh de Politica Lingüistica der occitan aranés* proposèrem que se realizèsse un decret que merquèsse er encastre entara configuracion dera dita Acadèmia. Damb es consultes de besonh, era Generalitat de Catalonha a aprovat eth Decrèt. Es aportacions deth Conselh Generau d'Aran s'an hèt en tot auer en compde, entre fòrça d'autes, aspèctes que son presents en aquest trebalh, sus eth funcionament dera autoritat lingüística en d'autes lengües.

Eth procès a estat long e apassionant, mès pro complicat, damb fòrça discussions e aportacions disparières. A viatges era expression des intencions non an estat pro clares, dilhèu peth rèpte dera nauetat que represente era creacion dera Acadèmia, qu'ara arrenh ua naua e

importante dimensión. En aquest tipe de processis a viatges se trape a fautar ua referéncia europea e mondial que malerosament ei difícil de trapar , un referent científic que mos ajude a suenhar der aranés més enlà des grani esfòrci des professors e d'aqueri estudiosi dera nòsta lengua que l'an desvolopada e transmetuda pendent tota era sua istòria. Vage entà toti eri eth nòste arregrament, peth trebalh dejà hèt e pr'amor qu'auran de contunhar transmetent, ara acompanyadi d'ua institucion dera maxima categoria, es coneishements der aranés as generacions futures.

Non a estat facil arribar ath moment en que mos trapam, a estat un procès bèth viatge acompanyat d'escepticisme, superat finauments pera illusion, peth trebalh e pera voluntat d'èster d'un País.

Ara calerà qu'es persones qu'an de hèr créisher era Acadèmia e era nòsta lengua, es academics, agen era guardada nitida, eth trebalh segur, era basa intellectuau e científica potent, era posició hèrma e serena e er objectiu de país, Aran, Catalonha e Occitania. Era societat, era d'Occitania, era de Catalonha e era d'Aran aurà d'entèner que se constituís ua estructura institucionau basica e cau demorar qu'era actuación social a trauès des institucions, des politics, des individus,... sigue coerenta, compromesa e surtot leia.

Luis Carlos Medina

Vicesindic d'Aran

INTRODUCCION

Quan iniciè aguesta sèria de 10 articles en Jornalet, hè apruprèt un an, ac hi motivat pera existéncia d'un conflicte lingüistic, qu'encara dure, e que descriui a continuacion:

1.- Catalonha e Aran an de méter en marcha era Lei der Occitan e entre es prioritats i a era creacion dera Acadèmia dera lengua occitana. Era Lei ditz (art 4.3):” Er Institut d’Estudis Aranesi a d’èster independent des administracions publiques, a d’arténher pleament eth caractèr academic que li correspon e a d’auer era autoritat lingüistica entà fixar es convencionalsmes d’usatge der aranés cossent damb era consideracion de varianta lingüistica deth tronc occitan comun

2.- Era situacion en Aran ei mercada pes següents parametres

a.- Era lengua pròpria ei protegida e emplegada en diuèrsi encastres. Aran a participat dera conciéncia lingüistica pròpria de Catalonha e a desvolopat un procés important e potent de promocion dera sua lengua pròpria, qu'ara ei ena escòla, ena administracion, ena senhalizacion,... damb ua preséncia remirabla.

b.- Era lengua se normativizèc, en Aran, en 1983 en tot préner posicions que tot e èster contràries ara majoria des aranesi, ère era mès coerenta damb era majoria d'Occitania. En 1983 toti es escriptors aranesi emplegauen normes disparières, en tot èster era majoritària era que promocionaue era Escòlo deras Pirenéos. Era Generalitat de Catalonha a instància des alcaldes aranesi creèc ua comission d'expèrts que determinèc era norma ortografica que calie emplegar. Era sua opcion anèc ena linha d'aplicar es normes alibertianes ara peculiaritat aranesa. Siguec fòrça dolorós entad aqueri escriptors aranesi que se veiguien forçats subertot per expèrts extèrns ara Val d'Aran. Ara dempús des ans sabem que, maugrat tot, se prenec ua decision endonviada. Mos cau remarcar qu'era decision siguec presa per intellectuaus (academics), en un procès de reflexion independenta. Intellectualitat e independéncia an d'èster tengutz en compde aué en dia entara promocion der Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia catalana dera lengua occitana.

c.- Pendent aguesti ans era bona volentat des persones e collectius qu'a manca d'autoritat an auut de préner determinacions lingüistiques, an produït, en Aran, ua lengua plea d'aportacions non genuïnes, de construccions impròpies, de lèxic estranh adoptat de d'auetes lengües o variantes o inventat. Aquera Comission des Normes ortografiques se disolguec dempús d'aprovades. Aurie estat ua bona decision que se l'auesse mantengut entà dirigir eth procès normativizador dera lengua. Non siguec atau e des de diuèrses instàncies personaus s'a anat introduint decisions lingüistiques que non tostemp an estat tot lo endonviades e elaborades qu'auirem volut. Açò a hèt qu'ena lengua s'i agen introduit construccions artificioses, invents pòc reflexionats, manleus capriciosos,... Ara er aranés a perdut genuïnitat. Mès, totun non a perdut es sues caracteristiques pròpies de lengua occitana. En 2008 eth Conselh Generau d'Aran otorguèc ar Institut d'Estudis Aranesi (qu'ei un conselh assessor deth Conselh Generau) era autoritat sus era varianta aranesa dera lengua.

Eth Plen deth Conselh Generau d'Aran de data 29 d'abriu ac aprovèc per unanimitat. Maugrat açò des d'alavetz er Institut d'Estudis Aranesi non a pres determinacions lingüistiques. A quedat inactiu per motius extralingüistics. En aguesti moments non i a, de manèra efectiva, cap institucion que gerisque era normativa dera lengua. Açò a ocasionat que persones e institucions diuèrses sagèssen de hèr eth papèr d'autoritat, que non auien, e an incrementat, encara mès, eth conflicte

3.- Era responsa de quauqui sectors aranesi ara creacion dera acadèmia s'a botjat entre diuèrses posicions:

a.- Es que nèguen era existència dera lengua referenciau. An hèt manifèsti, ac an escrit en articles, ac an dit en compareishences en Parlament de Catalonha, ac an enviat as parlamentaris catalans e ara societat en generau,... An hèt ua fòrta campanha des de diuèrses institucions. Ua des causes que mès estranhes resultauen ère de saber qu'era Generalitat se manifestaue reconeishedora dera existència deth referenciau e, maugrat açò, eth sòn escut apareishie ena signatura des escòles publiques araneses entà negar-la. Aguesta signatura generaument ère era deth director deth centre que se declaraue contra era existència deth referenciau, per ua demanda deth Conselh Generau d'Aran, d'aqueth moment, que siguec un des maxims promotors d'aguesta negacion. Ena majoritat des cassi signaue eth Director/a sense auer consultat ara rèsta dera comunitat educativa.

Tanben signèren, contra era existència der occitan referenciau, eth President dera seccion Lingüistica der IEA, sense auer consultat formaument as sòns membres, e es presidents des seccions d'Istòria e d'Estudis Juridics, sense qu'auesse massa sentit era sua manifestacion en ua qüestion coma aguesta, donques qu'era lengua non formaue part des sues competències. A destacar que non signèc eth President der Institut d'Estudis Aranesi, eth Sr. Jèp de Montoya. Era sua abstencion metie en dubte es autes signatures des presidents

des seccions e treiguie credibilitat as que negauen era existéncia dera lengua referenciau. Tot auie un plantejament fòrça estranh, que reflexaue d'aites preocupacions qu'es purament lingüistiques.

b.- Es que non vòlen ua Acadèmia entara lengua. Aguesti son surtot membres actuaus der Institut d'Estudis Aranesi. Seguís presentant estranhesa que non volguen era maxima dignitat e posicionament entara lengua. Es motius son diuèrsi, mès n'i an fòrça de personaus.

c.- Es que vòlen ua Acadèmia que sigue en coeréncia damb eth referenciau. Aguest ei er actuau posicionament deth Conselh Generau d'Aran, compartit damb era Generalitat de Catalonha e a, tanben, eth supòrt dera màger part des membres dera seccion lingüistica der IEA.

4.- Entre es moviments sociaus occitans (de França) s'i detècten es següents posicionaments. Non son majoritaris, non son representatius, mès s'an deishat sènter damb fòrça, surtot perque an trebalhat damb quauqui sectors catalans e aranesi, que mantien posicionaments semblants:

a.- Es que non vòlen arren dera Val d'Aran ne de Catalonha. Non ac manifèsten dubertament mès en moment de resòler quede clarificat. Era APORLOC, Associacion Prefigurativa der Organisme Regulador dera Lengua d'Oc, ac deishaue clar en son Rappòrt finau (abans de transformar-se en Conselh Permanent dera Lengua d'Òc). Entar APORLOC eth pes especific dera Val d'Aran e Catalonha ena qüestion occitana ei tant petit que non s'a de tier en compde.

Un aute exemple: darrèrament era Ministra de Cultura, Filippetti, convoquèc un "*Comité consultatif pour la promotion des langues régionales et de la pluralité lingüistiques interne*". Presidit per un "Prefècte", entre es sòns dotze membres i a David Grosclaude, Conselhèr Regionau d'Aquitània e persona destacada der "occitanisme". En juriòl eth *Comité* presentèc eth "rappòrt". Er informe reconeish era unitat dera lengua occitana. Perfècte! e manifèste qu'er

occitan ei ua lengua de França sense expression en exterior. Increible! Classifique es lengües de França en “interiors” e “transfrontalères”. Eth catalan e er euskera perteneishen as lengües transfrontalères e er informe hè ues referéncias ath supòrt que pòden trobar der aute costat dera frontèra. Der occitan arren; arren des valades occitanes d’Itàlia; arren dera Val d’Aran, ne des esfòrci que se hèn; arren dera oficialitat der occitan en Catalonha. Er occitan, assegure er informe, coma “lengua interior” a de trobar es recorsi en França.

b.- Es que nèguen era existéncia deth referenciau: son de mès en mès, ac hèn per motius diuèrsi,...

c.- Naturauments i a es que defensesen eth referenciau de base alibertiana e moltes mès casuistiques mès diuèrses, que non remèrqui entà non dispersar eth discors.

E senhalat aqueres situacions qu’en aguest moment formen part dera discussion lingüística en Catalonha e Aran, e son significatives entath debat.

Aguesta ei era realitat dera que partim. Era analisi des planes que seguissen, sage de hèr ua reflexion a partir dera comparason damb d’autes realitats.

Pretenen ajudar a definir coma a d’èster era futura Acadèmia dera lengua occitana de Catalonha. Cau reconéisher era sòrt dera existéncia de Jornalet entà auec podut plantejar. En aquestes planes e ahijut quauqui comentaris que se heren as articles, pera valor des madeishi.

En moment que liegeratz aquestes línies auetz d’auec en compde qu’eth primèr des articles ei enmarcat en deseme de 2012 e eth darrèr en seteme de 2013. Quauqu’ua des circumstàncies segurament a variat, donques que totes es lengües des que parli, son viues e se voluden.

Jusèp Loís Sans Socasau
**Cap de Politica Lingüística deth
Conselh Generau d’Aran**

Aran, octobre de 2013

PREAMBUL

Er Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia catalana dera lengua occitana

Article publicat en Jornalet eth dissabte 12.5.2012

Se quauque instància europèa o internacionau cerque ua institucion de dret (ei a díder que sigue eth resultat d'un procès democratic) qu'age eth reconeishement d'autoritat lingüística der occitan, cercarà enes tèxtes juridics de per tot e sonque i trobarà ar Institut d'Estudis Aranesi. La trobarà enes actes deth Conselh Generau d'Aran e ena *Lei der occitan, aranés en Aran* e concretament en article 4. 3. *Er Institut d'Estudis Aranesi a d'èster independent des administracions publiques, a d'arténher pleament eth caractèr academic que li correspon e a d'auer era autoritat lingüística entà fixar es convencionalismes d'usatge der aranés d'acòrd damb era consideracion de varietat lingüística deth tronc occitan comun.* Ua Lei entà Catalonha que reconeish qu'era autoritat lingüística dera lengua l'a er Institut d'Estudis Aranesi. E mès endeuant ditz que "*Eth Govèrn [dera Generalitat] e eth Conselh Generau d'Aran an d'adoptar es mesures de besonh entà complir çò qu'establís er article 4.3.*"

I a un procès que cau articular que correspon ath Conselh Generau d'Aran e ara Generalitat e que ja an començat a estructurar en tot signar un Acòrd de Collaboracion, en març de 2012, que mèrque es tèrmes fundamentaus enes que s'aurà de

treballar entà méter en foncionament er IEA damb es requisits que mèrque er article 4.3.

Peth moment, mos cau testimoniar qu'er Institut d'Estudis Aranesi ja existís des de hè quauqui ans, en forma de tres seccions o enes darrèrs ans en forma mès unitària, presidida fòrça competentment peth solet President qu'a auut, Jèp de Montoya. Aguesta ei ua estructura dependenta deth Conselh Generau d'Aran e per tant non independenta coma mane era Lei. Maugrat tot, era experiéncia d'uns ans de foncionament des tres seccions, que mos a de servir entà valorar-la, a produït resultats fòrça acceptables. En sòn desenvolopament era "seccion lingüística" a elaborat ua adaptacion des Normes Ortografiques der Aranés, a determinat era correccion de mès de mil toponims majors dera Val d'Aran qu'an estat recuelhuts en Nomenclator de Catalonha, a potenciat era elaboracion de quauqui caièrs lingüistics qu'an d'ajudar ara determinacion dera correccion lingüística ena Val d'Aran. Era "seccion d'estudis juridics" a potenciat estudis importants sus es drets tradicionaus aranesi, coma era Torneria o era Mieja Guadanheria, e era "seccion d'istòria" a elaborat interessants estudis sus es escuts dera Val d'Aran. Eth foncionament ben articulat des tres seccions a demostrat que quan eth trabalh se realize damb critèris d'academicisme, d'estudi, d'intellectualitat e s'abandonen es consignes politiqes e era potenciacion d'orientacions populistes contràries ara sciéncia, quan era vertat se vò articular per miei deth dialòg scientific e non pas pera recuelhuda popular de signatures, o per pressions partidistes, alavetz s'ei ath deuant d'ua institucion damb caractèr academic capable de produir documents de contengut intellectuau des que tant de besonh n'auem.

Er academicisme se guanche damb trabalh scientific, damb plantejaments rigorosi e non pas damb decisions vulnerables ath vòt caprichós e orientat per interèssi politics. Era vertat academica pòt èster impopulara e finalament es que prenen es decisions politiqes pòden non voler-la, mès eth scientific, eth membre der Institut d'Estudis Aranesi, que se prècie d'estar-ne, a de justificar-se per sciéncia e non pas pes vòts e es desirs populars. E per açò ditz era Lei qu'er Institut d'Estudis Aranesi a d'èster independent, donques que s'ei dependent d'interèssi politics, a perdut eth sòn caractèr e non a sentit. Entà interpretar

es volentats populars ja i son es politics e es institucions coma eth Conselh Generau o era Generalitat; s'er IEA interven enes madeishi encastres entre a hèr era competència as legitimes institucions, sense èster legitimat . Entà hèr estudis i cau er IEA e i cau seccions diuèrses, donques qu'er estudi de quinsevolha des matèries tratades ei transversau e surtot quan coma en aguest cas se trate dera identitat.

Atau donc, era Generalitat e eth Conselh Generau, damb un especiau protagonisme deth Sindic Carlos Barrera, son en procés de crear es condicions de besonh entà qu'er Institut d'Estudis Aranesi age eth caractèr rigorós e academic e que sigue independent entà evitar intervencions populistes non scientificas. Entad açò e de comun acòrd an encargat a Jèp de Montoya, darrèr President der IEA, qu'elabòre era propòsta adequada.

Mès er article 3.4 persute en qu'er IEA *“aurà de fixar es convencionalismes d'usatge der aranés, d'acòrd damb era consideracion de varietat lingüistica deth tronc occitan comun”*. Tronc occitan comun vò díder que cau auer coma referéncia aquera lengua e aqueri convencionalismes que damb un tractament d'istoricitat, de continuitat, d'estabilitat, de convergència e de diasistematicitat, ei a díder damb rigor, dan forma ar occitan referenciau e qu'entà evitar desorientacions era madeisha “Lei der occitan” indique en preambul que *“actuaument, era normativa de referéncia mès difonuda, (...) ei era definida per Loís Alibèrt ena Gramatica occitana”*.

En conclusion, era Generalitat de Catalonha e eth Conselh Generau d'Aran an d'articular un IEA capable d'exercir academicament de forma independenta era autoritat lingüistica der aranés qu'a d'auer coma normativa es *Normes ortografiques der aranés*, e es trebalhs hèti enquia ara per IEA e qu'a d'apregondir ena sua genuïtat e particularitat. Açò signifie que qu'er IEA, prioritariaments, a de consolidar e protegir era forma pròpia dera Val d'Aran. Mès, qu'a d'auer coma referéncia dera unitat dera lengua es principis de Loís Alibèrt e es adaptacions rigoroses que s'an hèt en tot definir era lengua referenciau e que coma efècte dera Lei a de mantier pònts de coerència e de comunicacion damb aqueres institucions que mantenguen aguest madeish principi referenciau: universitats, centres d'ensenhament, associacions o institucions coma eth Consistòri

del Gai Saber- Acadèmia occitana, entre d'autes e naturauments aqueres autoritats qu'es govèrns francesi e italians, posquen democraticament reconéisher.

Er emplec que se'n harà dera lengua ja non depen der IEA, es sòns processis politics vieràn dirigits peth Conselh Generau d'Aran e era Generalitat. Er IEA aurà d'aprèner a non intervier-i se non ei per delegacion.

En constituir un IEA academic, rigorós e independent s'artenh a completar eth mapa institucional d'Aran contemplat en Article 11 der Estatut d'Autonomia "Eth pòble aranés exercís er autogovèrn mejançant aquest Estatut, eth Conselh Generau d'Aran e es autas institucions pròpies".

Prumèr article : 8 de deseme de 2012

Era Val d'Aran e Catalonha se trapen en plen procès de desenvolopament dera *Lei der occitan, aranés en Aran*. Era pèrta d'aquest desenvolopament ei era creacion dera Acadèmia dera lengua pròpia d'Aran, qu'a d'èster er Institut d'Estudis Aranesi. Damb era analisi d'aué inícií ua colleccion de 10 articles, "Es autas Vals d'Aran", en cada un des quaus valorarè experiéncias de desenvolopament lingüistic en d'auti endrets, damb caracteristiques semblantes o profitables. Valorarè eth ròtle que i a desenvolopat era corresponenta autoritat lingüistica, era manèra en qué s'a estructurat e de quina manèra a mantengut era sua relacion damb era lengua referenciau e quina leçon apòrte ara consolidacion deth modèu aranés.

Es articles qu'an er objectiu d'analizar coma s'a resòlt en diuèrses comunitats lingüistiques era proteccion dera lengua e era referéncia lingüistica, damb era voluntat de contribuir ath debat sus era orientacion deth futur Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia catalana dera lengua occitana

Nediško [nadishco]

Ath nòrd est d'Itàlia i trapam Friol, ua region istorica e geografica d'ath torn d'un milion d'abitants a on se parle er italian e eth friolan. Era region administrativa que la conten (*Friûl-Vignesie Julie*) gaudís d'ua proteccion juridica e d'ua cèrta autonomia. Ena zòna est de Friol existís un territòri d'origina eslovena (qu'a frontèra damb Eslovènia), e aqui en un bocin extrem i trapam era Eslàvia friolana, ena Val deth riu Natisone, damb pòqui ajuntaments e quauqui pòqui milèrs de poblants. Ena Eslàvia friolana son de lengua estatau italiana, de lengua regionau friolana e de lengua pròpria er esloven, denominada *nediško* ena Eslàvia friolana. Comparatz damb era Val d'Aran, de lengua estatau er espanhòu, de lengua autonòmica eth catalan e de lengua pròpria er occitan, denominada aranés en Aran.

E ben... ena Eslàvia friolana trapam er exemple sociolinguistic de çò que poderie auer passat ena Val d'Aran. Enes escòles dera Eslàvia friolana se hè tot er ensenhament en italian. Hè quauqui ans per un acòrd deth govèrn d'Eslovènia damb eth govèrn regionau de Friol s'i creèc ua escòla bilingüa italian-esloven. Açò ère un gran auanç, donques qu'aguesta escòla,

que formaue des des prumèrs ans der ensenhament obligatòri enquia es prumèrs còrsi der Institut, recebie fòrtes ajudes e subvencions d'Eslovènia e per tant s'i hège (e s'i hè encara) un ensenhament fòrça ben dotat. Eth problèma apareishec quan descorbiren qu'era lengua d'ensenhament, de comunicacion e d'aprenentatge d'aguesta escòla bilingüe ère era lengua estandard eslovena, o coma ac diden eri, era lengua literària. Eth resultat ei qu'es mainatges aprenen era lengua italiana e era lengua eslovena estandard e non aprenen era sua varianta. Ei a díder qu'era lengua que parlen entre eri des de totemp, era lengua deth territòri, eth *nediško*, quedaue marginada der ensenhament. En sentiment des poblants dera Eslàvia friolana er esloven estandard ei ua lengua estranha, damb dificultats d'acceptacion, per motius istorics, donques qu'ei vinculada ath comunisme, en sentiment social e personau deth territòri. Ara an un sentiment de minorizacion, de depression, de dependéncia... Ara se tròben damb que non aprenen era sua lengua pròpria e son colonizats per dues lengues estrangèras, er italian e er esloven. Es reaccions son dificiles, donques qu'ei un petit territòri, sense estructura de govèrn, ath delà des ajuntaments.

Des deth Conselh Generau d'Aran les auem explicat eth nòste modèu; auem compartit damb eri, damb es vesins e organizacions dera Eslàvia friolana, es sues inquietuds e auem intercambiat problèmas. Es aranesi tanben auem auut de patir era introduccion de modèus estranhs, construccions que non son pròpies d'aguest territòri, paraules estranhes... S'a hèt sense cap de orden, per caprici, sense protocòl e sustot sense participacion. Aué mos trapam netejant es construccions e lexic que mos siguec imposat damb aquestes actituds.

E entre aqueri qu'introduïren formes estranhes enes nòstes formes genuïnes n'i a qu'ara luten entà qu'aguest país, era Val d'Aran, non age ua institucion referenciau. Volerien desprovedir-mos des referéncias e liurar as francesi era

estructura dera autoritat lingüistica ara que someter-mos.

Ena Eslàvia friolana s'auràn de definir sense soberania politica. Aguesta ei era grana mancança qu'an. N'era Val d'Aran, n'era Eslàvia friolana an pro pes específic en Occitania (10 mil personas sus 15 milions) ne en Eslovènia (8 mil personas sus 2 milions). Eth pes específic aranés ven determinat pera existéncia deth Conselh Generau d'Aran. Sense administracion pròpria seriem arren, e alavetz òc que mos plaçarien era autoritat lingüistica en França.

Es passi en favor deth *Nediško* auràn d'anar acompanyats dera promocion d'ua entitat de govèrn. Era soberania ei imprescindibla entà poder promòir era realitat pròpria e naturau. Auràn de potenciar era varianta pròpria, auràn de promòir era lengua d'identificacion, mès les cau institucions d'autoritat. Talament coma ena Val d'Aran, des deth màxim respècte ara lengua referenciau, ac auram de definir des dera nòsta soberania politica. Auem de potenciar era nòsta varianta, que permete qu'es vielhs se comprenen damb es joeni e mos ac cau hèr des d'institucions d'autoritat (estructures d'estat). Mos cau ua Acadèmia, talament coma mane era Lei der occitan. Ara Eslàvia friolana les cau ua autoritat politica (coma eth Conselh Generau d'Aran) e ua autoritat academica, entà arténher que des de Eslovènia e des des institucions italianes les agen en compde.

Ena Eslàvia friolana an un auantatge: i a un estat vesin que les definís era lengua referenciau. Eri, ena Eslàvia friolana, sonque auràn de pactar, des dera soberania, damb era autoritat eslovena, es aspèctes a tier en compde entà qu'eth *nediško* s'i posque identificar. Ara fin deth mes d'octobre de 2012 ja presentèren era gramatica e un diccionari deth *nediško* elaborats per insigne Nino Spejonha. Era lengua pròpria en ges retratada, mès es documents an ua importanta consideracion ara lengua comuna, talament coma quan entà

Aran, Catalonha elaborèc ua normativa que respectaue era lengua referenciau. Eslàvia e Aran an procèssi parallels, tot e que son en tempsi diferents.

Prumèra leçon: En Aran mos cau ua Acadèmia que protegisque era nòsta peculiaritat en coerència damb era lengua generau e mos calerà bastir pònts damb era institucion que definisque era lengua referenciau que ja existís. Se non auem Acadèmia non auram autoritat de defensa dera lengua eretada e mos creisheràn/imposaràn formes alienes coma a passat enquia ara.

COMENTARI

Dani Bimbibre (País Llionés)

Aquestu que passa col nadishko en Friul, ye mui assemeyau al que passa en duas provincias del estau espannol, Llión y Çamora con la llingua gallega/portuguesa nas parte más occidental de las comarcas de El Bierzu (al W del riu Burbia) y Senabria (As Portelas) (na mayor parte dessas comarcas la llingua ye'l llionés ou asturllionés) onde se gasta una variante oriental ou rayana mui assemeyada al portugués del Norte. Por embargu lu que s'ensinna nas escuelas destas comarcas pur convéniu entre la Junta de Castilla y León y la Xunta de Galiza ye'l gallegu estándar de la Real Academia Galega que ye mui diferente, y amás gasta unas grafías issolacionistas respeutu del portugués.... sustituyendo las parlas tradicionales pur el gallego de Santiago de Compostela.

Noutras villas onde se falaba llionés cumu Ponferrada ou Puebla de Senabria (La Viella, ye'l topónimu tredicional) tamien tan ensinando essa modalidá de la llingua gallega/portuguesa, mientras que la llingua patrimonial piérdesse. Sustitución duna llingua pur outra.

Tamién hai deillas zonas onde hubo una importante inmigración de población portuguesa nas zonas mineras (onde la llingua tradicional ye'l llionés: Vil.lablinu, El Fabeiru, Torenu, Palacios del Sil, Bembibre, La Robra, Pola de Gordón, Saberu y Cistierna) esiste la posibilidá d'estudiar el portugués de Lisboa, peru non na modalidá nortenna que gastan esos inmigrantes y assemeyada al gallegu rayanu de Llión y Çamora (los valles más occidentales de El Bierzu y Senabria)... Tan ensinando una modalidá que nun ye la de essa pobraición migrada, y amás se ta promocionando una llingua estrangera, mientras la que ye autóctona, el llionés, nun tien presencia na ensennança en nengún sítiu.

Asturleonés (I)

Er asturleonés, lengua romanica, ei estenut sus ua superficia d'apruprètz 25 000 km², sus dus estats diferents, Espanha, sus tres comunitats autonòmes e Portugal, en un territòri de 600 km² e 10 000 poblants (ua auta Val d'Aran). Era zòna de major proteccion ei era Comunitat Autonòma d'Astúries, e ath delà d'aciu tot ei un abandonament.

En Astúries era Lei organica 7/1981, de 30 de deseme, d'*Estatuto de Autonomía para Asturias* en sòn article 4 ditz: *“El bable gozará de protección. Se promoverá su uso, su difusión en los medios de comunicación y su enseñanza, respetando, en todo caso, las variantes locales y voluntariedad en su aprendizaje”*. Ei perfectament comparable damb er Estatut d'Autonomia de Catalonha de 1979 que diguie qu’*“era parla aranesa serà objècte d’ensenhament e d’especiau respècte e proteccion”*. Era denominacion de “bable” auec reaccions sociaus de non acceptabilitat, tament coma n’auec ena Val d'Aran era denominacion de “parla aranesa”. Per açò era lei que desvoloparie era politica lingüistica *“Ley 1/1998, de 23 de marzo, de uso y promoción del bable/asturiano”*, emplegarie era dobla denominacion. Era prumèra observacion comparatòria ei qu’entar asturian se tardarie 17 ans en

promòir era Lei, mentre qu'entar aranés era Lei de Normalizacion Lingüística de 1983 ja ne hec declaracions importantes e en 1990 damb era Lei de regim especiau dera Val d'Aran, er occitan ère declarat oficiau ena Val d'Aran, en tot que se recuperaue eth Conselh Generau d'Aran. Son processu damb prioritats diferents e subertot psicologies divèrses.

E maugrat tardar tant de temps era Lei der asturian sonque declaraue er asturian coma lengua tradicionau, meritòria de proteccion e d'ensenhament optatiu. Actuauments eth 50% d'escolans d'Astúries reciben ensenhament der asturian e, totun, era lengua pèrd parlants a un ritme accelerat. En Astúries, zòna de major proteccion der asturleonés, son capables de parlar er asturian, ath torn de 30% dera poblacion. A destacar qu'era voluntat social e politica de proteccion deth sòn patrimoni lingüistic originèc en 1980, abans der Estatut d'Autonomia e sense qu'aguest ne hesse cap de referéncia, era creacion dera “Academia de la Llingua Asturiana”(ALLA). Ei era institucion –maugrat que non a estatut juridic d'*acadèmia*– qu'a era autoritat sus era lengua asturiana. Ei competenta academicament e ei bon auer-la entre es modèus a estudiar entara constitucion dera acadèmia Institut d'Estudis Aranesi, maugrat que i an ues caracteristiques que me'n cau destacar. Era prumèra ei qu'era “Academia de la Llingua Asturiana” non ei independenta deth govèrn. Es sòns estatuts, eth sòn contraròtle e eth sòn manteniment depen deth govèrn d'Astúries. Açò non ei çò que volem entar Institut d'Estudis Aranesi.

Ena zòna oest d'Astúries i a ua comunitat de parlants de lengua galhèga. Son ath torn de 45 000 personas. Era lengua que parlen li'n diden “*eonaviegu*”. Era normativa lingüística a estat aprovada pera “Academia de la Llingua Asturiana”. Açò provòque que se dicten normes qu'entren en conflicte damb es normes referenciaus dera lengua galhèga e naturauments dera

lengua portuguesa. Evidentament ei era continuacion deth conflicte lingüistic galaico-portugués. En aguest cas era competéncia dera “Academia de la Llingua Asturiana” non ei concebuda coma exclusivament lingüística dera lengua asturleonessa. Era sua competéncia ei basicament territoriau e s’ocupe des lengües deth sòn territòri autonomic ath delà dera lengua castelhana. Se volguéssiem reproduir aguest modèu, en Catalonha, alavetz corresponderie ar Institut d’Estudis Catalans determinar sus era referéncia der aranés (entenut coma era lengua que se parle en Aran). En aguest cas serie innecessari de crear ua auta institucion. Mès,... er Institut d’Estudis Catalans ei era autoritat lingüística dera lengua catalana en tot préner determinacions damb projeccion e en referéncia a toti es territòris e a toti es Païsi Catalans. Er IEC se considèra, a eth madeish, non legitimat entà préner determinacions respècte dera lengua occitana, donques qu’ei ua auta lengua, diferenta dera catalana. Ei ua acadèmia tematica mès que non pas territoriau. Se se volguesse un IEC sonque dera comunitat autonoma alavetz,... Bèth viatge è entenut ath chauvinisme francés justificar qu’era acadèmia adequada entar occitan ei era Acadèmia francesa. Serie eth madeish modèu qu’era “Academia de la Llingua Asturiana”. E totun, que non i a acadèmia, era competéncia der occitan, coma autoritat lingüística, en França, correspon ath govèrn francés

Segona leçon: Era normativa der aranés non pòt èster determinada per Institut d’Estudis Catalans. Er IEA a d’èster ua institucion autonòma qu’age en compde era lengua occitana ena sua integritat. Non se pòt normativizar sonque entar aranés, ath margen dera rèsta der occitan. Es Nòrmes ortografiques der aranés der an 1983 ja non ac heren e molt ath contrari trinquèren damb era situacion deth moment entà orientar era normativa en coeréncia damb tot eth contèxte occitan. Se non calguesse trabalhar sus tot er occitan, simplement poderiem crear ua filial der Institut d’Estudis

Catalans, talament coma er “*eonaviegu*” respècte dera “Academia de la Llingua Asturiana”.

En article que ven analizaram coma, en cas asturleonés, ena rèsta de territòris a on ei present, era prevalença pera varianta locau ei superiora ara referència per ua lengua unitària çò que provòque ua desintegracion dera lengua.

Asturleonés (II)

En darrèr article d'*Es autes Val d'Aran* podèrem analizar era situacion dera lengua asturleonesa en Astúries a on era Acadèmia de la Llingua Asturiana ei era autoritat entar asturleonés denominat “asturianu”, e, paradoxaument, tanben ei era autoritat entar “eonaviegu” o galhèc emplegat en Astúries.

Era posicion sociolingüística der asturleonés enes auti territòris ei fòrça mès desprotegida e estonanta. Podem distingir tres situacions significatives:

1.- En Leon era promocion der asturleonés, denominat leonés, ei desordenada e bric institucionau. Non trobam ua referéncia unica e clara coma passe en Astúries. I a quauques organizacions sociaus que promocionen ua vision particulara deth leonés, talament coma passe ena majoria d'Occitania, per çò qu'ei der occitan. Servís d'exemple seque se passe ena Val de Laciana, ath nòrd de El Bierzo, que hè frontèra damb Astúries. Era Val de Laciana a, apruprètz, 10 000 abitants, ei “resèrva dera biosfèra”, a ua estacion d'esquí, Leitariegos, ena sua istòria recebec privilègis de reis e governants, a un

detzenat de nuclis de poblacion e ua lengua pròpria que ne diden *patsuezu* (o *pachuezo* o *nuesa llingua* [era nòsta lengua]) qu'ei naturauments ua varianta der asturleonés. Fixatz-vos eth parallelisme damb era Val d'Aran. Era Val de Laciana ei, d'un punt d'enguarda sociologic e geopolitic, ua auta Val d'Aran. Mès, es circumstàncies diuèrses e era psicologia sociau diferenta an produsit qu'era realitat sigue ben contrària. En Laciana non i a un govèrn pròpri fondamentat ena istòria e ena lengua coma ena Val d'Aran. En realitat en Laciana, a nivèu d'administracion locau, non i a sonque er Ajuntament de Villablino e es auti nuclis son entitats locals dependentes d'aguest ajuntament. Non i a un Conselh Generau de Laciana ne arren que se li semble. Eth *patsuezu* non gaudís de cap d'institucion de referéncia, non s'ensenhe ena escola, non s'emplegue enes administracions,... sonque ua petita associacion, Amigos de Sierra Pambley, organize un cors annau, de dus dies, ena tardor. E ath delà de Laciana, eth desvolopament sociau deth leonés a molti parallelismes damb er occitan en França.

2.- En Portugal, que tostemp s'auie presentat coma un estat monolingüe, ath torn de Miranda de Douro i a un territòri a on se parle ua varianta der asturleonés, nomenada “mirandés”. Son apruprèt 10 000 parlants. Ei un territòri reduit damb pòqui parlants, en un estat diferent... Èm, d'un punt de enguarda sociolinguistic, en un territòri de margen, en un enclau en un aute estat, en ua auta Val d'Aran. Era lengua non i é oficiau, mès des deth 29 de gèr de 2009 era Assemblada dera Republica de Portugal a “reconeishut oficiaument es drets lingüistics dera comunitat mirandesa” e “reconeish eth dret a cultivar e a promòir era lengua mirandesa”. En cap de cas era Assemblada dera Republica reconeish qu'eth mirandés ei ua varianta asturleonesa. Considèrè qu'ei ua lengua diferenta. Açò madeish aurie podut passar ena Val d'Aran en tot trincar era interrelacion damb era lengua occitana, mès en Aran se reafirme de mès en mès eth caractèr occitan dera sua

lengua e era sua interrelacion damb er estandard. Era convencion ortografica dera lengua mirandesa, per decision governamentau, ei òbra der Ajuntament de Miranda e dera Universitat de Lisbona, qu'exercissen d'autoritat. Coma s'en Aran era autoritat lingüistica siguesse exercida per Ajuntament de Vielha e era Universitat de Barcelona. Seríem en ua situacion fòrça diferenta dera qu'èm ara.

Era convencion ortografica deth mirandés ditz qu'“era norma ortografica dera Acadèmia de la Llingua Asturiana non ei adequada entath mirandés maugrat èster eth madeish continuum lingüistic e que calie un còdi que reflectísse era unitat intèrna e era identificacion collectiva dera poblacion a que va destinada”. Ei era justificacion aisida entà arténher era fractura, que tanben s'a insinuat, en repetides ocasions ena Val d'Aran, mès a on non a reussit. Encara ara en Aran aguesta vision reduccionista ei fòrça viua, mès en tot cas es leis dèishen clara era imbricacion occitana der aranés.

3.- En Extremadura, er “estremeño”, ei tanben considerat ua varianta dera lengua asturleonésa e encara deu auer, segontes es valoracions mès positives, ath torn de 200 000 parlants. Era lengua, “estremeño”, se considèra amparada per article der estatut d'autonomia d'Extremadura, *“los poderes públicos,... fomentarán los valores de los extremeños y el afianzamiento de su identidad”* e que *“La Comunidad Autónoma de Extremadura tiene competencia exclusiva ... [en] la protección de las modalidades lingüísticas propias”*. Comparatz damb es prumèras proteccions des aranés en estatut catalan (1979), *“la parla aranesa serà objecte d'especial respecte i protecció”*. Era notabla diferéncia ei qu'er estatut d'Extremadura, que hè aquestes manifestacions, ei de 2011 mentre qu'er estatut catalan ei de 30 ans abans. Er Estatut de Catalonha (2006) hè oficiau er occitan en Catalonha e li da ua ampla proteccion. Ei diferent! Donques ben, era promocion maximala der “estremeño” l'ac da ua associacion *“Órgano de seguimiento y coordinacion del*

extremeño y su cultura” (OSCEC) que sustot se dedique a investigar e estudiar eth patrimoni orau “estremeñu” entà recuperar-lo e restituir-lo en aqueri lòcs enes qu’istoricament s’a parlat. Ena Val d’Aran era proteccion dera lengua ei des deth Govèrn e non pas des d’ua associacion, tot e qu’ena rèsta d’Occitania, eth modèu de promocion associatiu ei eth mès difós.

Leçon tresau: Es modèus espanhòus aplicats ar asturleonés, ath delà d’Astúries, non mos pòden ensenhar arren entà desvolopar eth modèu aranés; non mos servissen. En Leon era lengua ei abandonada (en Laciana non a cap de proteccion) e en Extremadura era promocion e proteccion dera lengua pròpria ei nulla. En Portugal era proteccion dera minoritat lingüística, eth mirandés, seguís processu secessionistes e sense proteccion. Eth modèu aranés d’identificacion damb eth tronc comun, de difusion e promocion sociau dera lengua, de reconeishement d’institucions pròpies e de creacion d’ua autoritat linguistica academica e independenta ei fòrça mès avançat qu’es modèus qu’empleguen es estats espanhòu e portugués, entàs sues lengües non estataus, e mès semblant ath modèu des lengües mès potentes deth nòste entorn. Ei un modèu de consolidacion e de futur.

COMENTARI:

Dani Bimbibre (País Llionés)

Las Asociaciones que amientas lu mesmu que'l trabayu q'apurres nun reconocen la rialidá de la llingua más allá del contínuum del Norte, nun reconocen que nas Arribes y na Estremadura esiste essa mesma llingua. En Miranda tampocu, ellos crein que falan una llingua a parte. Por tantu hai tres maneras de velu: Individualidá de cada fala, Astur-Llionés del Norte, ou Dominiu Llingüísticu Llionés que tien al Sur del Dueru deillos enclaves, el más estensu ocupa tóla parte occidental de la Estremadura y ye onde ta trayando l'OSCEC.

Conoço bien el mieu país, la mia llingua y las estremadas corrientes. Collaboro cun unos y cun outros pero somos poucos los que vemos que Mirandés, Estremenu, Patsuezu y Asturianu son una mesma llingua y non tres ou quatre. El casu ye assumeyau al Gascón, Languedociano y Provençal que van annos se vían cumu rialidades distintas y hai quien afirma que son llinguas diferentes; pero nel occitán yá hai una vía abierta pa dir toos de la manu y triare'l mesmu camín. Nos vamos tres passos pur atrás d'Occitania y pa mí ye un exempru a siguire.

Aragonés

Era situacion der aragonés ei de mens de 20 000 parlants (entre es que lo parlen de manèra abituau e es que lo parlen ocasionaument) distribuïts entre diuèrses vals pirenenques, que corresponen ath territòri a on aguesta lengua se formèc. Era pèrta de parlants ena plana ei sistematica en tota era comunitat autonòma e pòc a pòc se van concentrant es parlants ena montanha. Un excessiu abandonament institucionau, prestit damb ua lengua molt dialectalizada, separada en vals diferenciadas a ocasionat (talament coma en Occitania) qu'eth concèpte de lengua unitària siguesse metut en dubte per fòrça parlants, surtot per aqueri que realment son es protagonistes dera transmission dera lengua. Ei atau que s'an desvolopat diuèrses denominacions, corresponentes a territòris diferents (vals), qu'identifiquen concepcions linguistiques diuèrses e que dificulten era acceptacion deth concèpte d'unitat de lengua. Atau coneishem *ansotano*, *cheso*, *aragüés*, *tensino*, *panticuto*, *bergotés*, *belsotán*, *chistabín*, *chaqués*, *fiscal*,... e d'auti. Aguest madeish procès ei sobradament coneishut en Occitania, a on es moviments defensors dera dialectalizacion e dera localizacion creishen de dia en dia en detriment dera unitat. Es motius d'abandonament institucionau e de sobèrbia reduccionista e localista son es madeishi per tot.

Er aragonés gaudic enes començaments deth sègle passat d'un intent de creacion d'ua acadèmia dera lengua. Se seguiren plantejaments fòrça parallèls as que se gestauen, en aqueri moments, en Catalonha e eminents personatges coma er avocat Benito Coll ja diguie que calie ua acadèmia entà *“escogitar aquella variedad lingüística que esté más generalizada y reuna mejores condiciones literarias,..., estableciendo así la armonía y la unidad que deben prevalecer en los trabajos literarios escritos en un dialecto determinado”*. Son es madeishi plantejaments que B. Sarrieu hège entar occitan, en 1905, quan defensaue eth besonh dera unitat pera miei dera defensa d'ua lengua generau. En 1915 era Deputacion Provincial de Saragossa creèc er Estudio de Filologia de Aragón (EFA). Segurament mostraue era influéncia dera creacion der Institut d'Estudis Catalans pera Deputacion de Barcelona. Mès er EFA non auec succès, per motius diuèrsi. Era sua vida non arribèc as dètz ans.

D'alavetz ençà tres associacions diferents an volut, damb critàris diuèrsi e damb bondat intellectuau, instituir-se ena Acadèmia dera lengua. Er abandonament a qu'eth Govèrn d'Aragon e er Estat espanhòu an somés ar aragonés obligaue ara promocion, o aumens ar intent, per part des estructures civils, de propòstes academiques. Es enfrontaments entre es diuèrses propòstes a estat sagnant entar aragonés (comparatz damb er occitan). En 1976 neish el *Consello d'a fabla aragonesa* que possarà un neoaragonés, un estandard que denominen *aragonés unificau o aragonés común*. Artenheren a qu'era mitat des libres publicats seguissen es criteris lingüistics que mercauen. Mès, era manca d'amparament institucionau impèdie era identificacion sociau e era sua consolidacion. I auie supòrt de quauques institucions, mès eth supòrt non signifie reconeishement. Passe quauquarren semblant en Occitania a on bères institucions administratives (me referisqui sustot a cèrtes regions) dan supòrt a quauqua

accion de bèra associacion e aquerò s'a volut interpretar coma un reconeishement dera norma dera associacion, e non ei atau.

A començaments deth segle XXI quauqui critics damb eth *Consello d'a fabla aragonesa* creèren, en 2004, era *Societat de lingüística aragonesa* qu'a d'auti plantejaments e d'auti referents e ena que i podem considerar un bon bagatge intellectuau (talament coma en *Consello*).

Era *Societat de lingüística aragonesa* criticaue eth referent estandard promoïgut peth *Consello*, pera sua escasa incidència, e era manca d'arreconeishença des emplegants des quauqui dialèctes qu'encara son vius. Es usuaris abituaus dera lengua non s'i arreconeishen. Açò portèt a negar eth besonh d'un estandard, o au mens der estandard establèrt peth *Consello* (podetz seguir comparant damb Occitania).

En 2006 se fondèc ua auta Associacion, de coneishedors e intellectuaus, damb volentat d'èster acadèmia: er *Estudio de filologia aragonesa-Academia de l'aragonés*. En 2010 aguesta *Academia de l'aragonés* presentèt ua propòsta ortografica naua e entre es sòns objectius i a eth de "fixar, desenvolopar e milhorar era modalitat estandard". Era presentacion siguec presidida per un respresentant deth govèrn aragonés, eth Viceconselhèr d'Educacion, Cultura e Espòrt. Era sua preséncia hège imaginar qu'auie eth reconeishement deth govèrn autonomic. Açò non ère atau, donques que mentre dauen supòrt a ua activitat d'ua associacion (Académia de l'aragonés) negauen eth caractèr oficiau dera normativa presentada. Açò tanben se passe en Occitania a on cèrtes administracions ajuden e dan supòrt a Associacions que se vòlen promocionar coma autoritat lingüística, sense qu'es govèrns reconéishen dubertament eth sòn contengut.

E ben, aquest ei eth panorama sociau der aragonés: ua inquietud importanta per part deth pòble (d'un collectiu deth

madeish), deth que quede, e ua indefinicion continua per part deth govèrn. Açò ei sustot ua estratègia d'anollacion. Ei un perfil coma er occitan.

Veigam ara quina ei era actitud deth govèrn e era situacion juridica. Era analisi juridica comence per *Estatut d'autonomia d'Aragon* (an 1982), reformat en 2007. Eth de 1982 ja indicaue que calie ua *Ley de lenguas* que garantizarie er ensenhament e es dreths des parlants. Er Estatut se modifiquèc en 2007 sense qu'era *Ley de lenguas* auesse estat ua realitat. En Estatut de 2007 se tornaue a exigir ua *Ley de lenguas*. Enes dus estatuts se parle dera proteccion des lengües e “modalidades lingüísticas”, sense definir, ne nomenar es lengües de que s'agís e en tot crear un dubte damb era denominacion “modalidades lingüísticas”. Seguim veiguent reproduccions, que tanben existissen enes regions occitanes e en govèrn de França.

Fin finau en deseme de 2009 (27 ans dempús der Estatut) s'aprovèc era *Ley de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón* ena que s'indicauen quines lengües afectaue: catalan e aragonés “con sus modalidades lingüísticas propias de Aragón”. Era lei tanben ditz qu'es ajuntaments poderàn proposar era denominacion dera modalitat lingüística pròpria. Son es prumèrs passi juridics entà negar era denominacion inclosiva e unitària de “aragonés” (e catalan). En Occitania èm en plen procés d'aguesta madeisha jogada: era negacion dera unitat e eth reconeishement dera diversitat, coma valor prioritari. Era lengua desapareish pòc a pòc, mès era unitat se trinque abans de que desapareishe era lengua. Era negacion dera unitat, e des referents unitaris, ei eth detonant finau. Ça que la en Occitania, mès grèu encara, en fòrça encastres associatius e administratius, se parle d'unitat dera lengua sense definir que vò d'èr, sense indicar quini son es referents dera unitat, e en tot incrementar era reconeishença dera diversitat.

En aplicacion dera Lei se creèt eth *Consejo Superior de las lenguas de Aragón* e era *Academia de la Lengua Aragonesa* en 2011 (tanben se creèt era *Academia aragonesa del catalán*). Es estatuts dera *Academia de la lengua aragonesa* la constituïssen en autoritat lingüística, dependenta deth Govèrn d'Aragon (non independenta).

Ei a díder que de forma fòrça tardiua se constituís era autoritat lingüística oficiau en conflicte damb era situacion sociau dera lengua, e damb ua totau dependéncia deth Govèrn.

E ben, quan es causes èren au mens articulades, ues eleccions autonòmiques produïren eth canvi de govèrn en Aragon e en començament der ostiu de 2012, eth nau govèrn anoncièt ua naua lei de lengües que suprimic era denominacion de catalan, e volie susbtituir-la pera de “*aragonés oriental*”. Se’n ditz *Ley de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón*. Ne podem destacar era insisténcia enes “*modalidades lingüísticas*”, que ja apareishie ena denominacion dera Lei deth 2009. Tota era luta va contra es referents dera unitat e en favor dera exaltacion des variacions e des expressions locals. Er auantproècte indique que se crearà era *Academia aragonesa de la lengua* (e per tant se destrusís era *Academia de la lengua aragonesa*, abans de que comencèsse a existir), que s’encuedarà des lengues e des modalidades lingüísticas (sense denominacion).

E ara èm ací,... demorant a veir com se desnaturalize er aragonés e eth catalan en Aragon e se provòque e s’elimine eth convuls moviment ciutadan, damb ues decisions desvertebradores dera lengua.

Leçon quatau: Occitania coma Aragon ei en plen procés promotor des sues modalitats lingüístiques. Es moviments ciutadans e institucionaus persuten ena consolidacion des

formes locals e luten contra era simpla definicion d'un referenciau dera sua unitat. Eth supòrt administratiu ara “*modalitat lingüística*” ei eth prumèr pas abans dera eliminacion dera denominacion dera lengua e dera sua unitat e referéncia. Entà evitar qu'eth academicisme intellectuau, independent, age tentacions de promòir era unitat dera lengua, era *Acadèmia der aragonés* serà contrarotlada peth Govèrn. Era leçon que mos da Aragon ei qu'Occitania a de besonh damb urgéncia d'ua institucion academica potentia, formada per intellectuaus, qu'age coma punt de partença e finalitat era unitat dera lengua e es sòns referents e que sigue independenta des govèrns e clarament reconeishuda internacionaument.

COMENTARIS

Miguel Martínez Tomey Zaragoza (Aragón)

Un buen articlo de Josèp Loís Sans, que mete en ebidencia as (lamentablemén) muitas cosas en común que tienen as situacions d'as luengas occitana e aragonesa. Prexino que o "sarrampión" d'os zismas ortograficos ye consustanzial á ra recuperazió e dinificazió de cualsiquier luenga e que -yera de dar- l'aragonés tamién en eba de sufrir. Manimenos, o feito de que se produzcan cuan o Gubierno d'Aragón ye enzerrinato á esmicazar o reconoximiento d'a unidá d'a luenga aragonesa e, ta rematar d'amolar, considerar a luenga catalana d'Aragón como una "bariedá" más de l'aragonés (profes, merexedera d'o mesmo grau d'albandono y esprotezió que sempre han aplicato os suzesibos gubiertos á l'aragonés), fa que istas disensions encara defículten más una soluziό razonable, soziamén pazifica e zientificamén aposata. E "dibide e benzerás"

- No nos esbarremos: o mapa de destribuziό d'a luenga no ye o "quid" de toda ista custiό. O berdadero problema ye o lanzamiento d'una politica lingüística por o PP-PAR que mantendrá á l'aragonés en as catacumbas d'o dialeutalismo á ultranza dica que la espiche definitibamén, mientres que ta o catalán se reserba un destín encara más comico, dizindo que ye aragonés oriental e tratando-lo como un dialeuto de l'aragonés más, refusingo toda relaziό con o catalán e tratando-lo como si no tenese cosa que beyer. E debán de tot isto tenemos dos reyazions: unos que dicen que ixo ye una barbaridá e lo combaten autibamén e atos (creigo que os menos) que u li fan o treballu lingüizida á o gubierno u se miran ta atro costau, quietos en a mata.

Norwegian, saami, kven

Norvègia ei un d'aqueri païsi a on podem constatar era passion pera lengua. Dempús d'arténher era sua independéncia estatau eth besonh per crear un estandard identificatiu dera identitat aluenhat des estandards des lengües des estats que son mès apròp, a estat present ena vida sociau e politica norvegiana. Eth procès siguec plantejat damb dues propòstes diferenciades vinculades a classes sociaus diferents, e atau era classe sociau nauta potencièc un estandard e era classe sociau baisha un aute. Pendent cent ans es lutes entà priorizar un estandard sus er aute a mantengut viua era passion pera lengua. I an auut ensagi e situacions fòrça diuèrses. Er estandard dera classe nauta a estat priorizat, eth dera baisha a format part principau des libres de tèxte, eth dera nauta s'a privilegiat ena universitat, eth dera baisha a estat oficializat, eth dera nauta tanben,... e entre tant s'a sajat des deth govèrn de substituir es dus estandards per un nau estandard; ua reforma, producte der aprofitament d'aspèctes e de caracteristiques de cadun d'eri. Mès arren a artenhut a apatzimar es causes, senon que Norvègia a creishut en ua guèrra sociolingüistica continua e en aguesti moments conviu damb dus estandards, eth *bokmål* e eth *nynorsk*, en tot méter en entredit era maxima d'“ua nacion, ua lengua, un estandard”.

E entretant que patie es discussions e s'incrementauen es dificultats intèrnes pera consolidacion deth referent norvegian, se perseguie es lengües minorizades, entara assimilacion dera sua poblacion, enquiara mitat deth sègle XX. Eth patiment des pòbles indigènes siguec gran. Entre aquestes lengües destaque eth *saami*, tanben coneishut coma *lapon*. Ei ua lengua d'origina uralica, tament coma eth finlandés. I a ath torn de 25 000 parlants distribuïts en un vast territòri e entre quate estats: Norvègia, Russia, Finlàndia e Suècia. Es numèros exactes de parlants non se saben, perque non i an estadistiques de caractèr etnic. Sonque se pòt saber era lista d'electors *saamis*, fundamentada ena autoidentificacion.

Er estat a on, eth *saami*, ei mès difós, a on i a mès parlants ei Norvègia que tanben ei a on gaudís d'ua situacion mès privilegiada e d'un gran territòri entà pòqui parlants. Eth *saami* ei oficiau en Norvègia. Pòqui parlants, oficialitat, interestatau,... eth *saami* ac compartís damb er aranés, maugrat qu'era dimension deth territòri non ei comparabla, donques qu'eth territòri *saami* ei fòrça mès gran e es sòns poblants viuen en ua situacion geografica mès dispèrsa. E enes nivèus sociaus eth *saami* se considèra que se tracte de quate lengües, eth *saami deth nòrd*, eth *saami deth sud*, eth *saami de Lula*, e eth *der est*. Era proteccion deth *saami* ei diferenta entà cada dialècte e damb referéncias lingüistiques diferents, enquiath punt de qu'eth *saami der est* se guide pes critèris lingüistics mercats entath *saami* per Finlàndia. Aquest problèma, aquesta secession, se pòt reproduir entar aranés se se constrúís ua Acadèmia que non age en compde eth referenciau, eth tronc occitan comun, se non se normativize en contacte e influéncia dera referéncia. Eth *saami* ei ensenhat enes escòles, damb diuèrsa intensitat. Eth *saami* mès protegit ei eth deth nòrd, que tanben ei eth que mès parlants a.

Era proteccion deth *saami* a coma interlocutor eth *Conselh Saami*, estructura formada per organizacions *saamis* de

Norvègia, Finlàndia e Suècia (tanben Russia) que s'estructurèc en 1956 e qu'a estat eth motur des iniciatives que s'an portat a tèrme enes diuèrsi estats. Serie coma s'er occitan auesse auut ua estructura associativa establèrta entre Itàlia, França e Espanha e auesse promoigut accions mès o mens simetriques. Non aurie anat mau, mès non a estat eth cas. Possiblement era assimetria de promocion der occitan ven condicionada pera sensibilitat catalana qu'a artenhut a promòir-lo a còtes superiores que non pas es estats vesins. Segurament era sensibilitat sociau en Catalonha ei diferenta dera rèsta.

Ei eth *Conselh saami* qui promò iniciatives politiqes enes tres estats e qui s'encuede de hèr un apropament entre es grafies e es normatives lingüistiques des diuèrses variantes de *saami*. Ei a on s'articule era institucion qu'actue a manèra d'acadèmia dera lengua. Eth *saami* siguec perseguit enquia miei sègle XX e dempús, gràcies as pressions internacionaus e ath *Conselh saami*, s'inicièren processis de proteccion e promocion. Es modèus de proteccion sociau promoiguts peth *Conselh saami* se realizen enes tres estats e ua des estructures promoigudes ei eth Parlament *saami* o *Samediggi*, parlament oficiaument reconeishut mès coma un organ consultiu que non pas legislatiu o governatiu. En Norvègia s'i constituic en 1989, en Suècia en 1993 e en Finlàndia en 1996. Es tres parlaments s'amassèren en ua assemblada de parlaments en 1997, e ara ac seguissen hèn de temps en temps.

Atau, en aplicacion des acòrds deth *Conselh Saami*, Norvègia promoigec era “lei deth *saami*”, e eth Parlament *saami*, qu'ei receptor e gestor de pòques competències e interlocutor damb eth govèrn de Norvègia S'an creat centres entara lengua e cultura *saami*, s'a promoigut era senhalizacion bilingua, eth *saami* ei present en ensenhament primari e secundari e ena universitat, ... quinsevolh mainatge *saami* de tota Norvègia a dret a recéber ensenhament deth *saami*, e s'en sòn centre non i

a ensenhament presenciau l'ac facilitaràn a distància, i a un projècte de promocion deth *saami* ena justícia, era polícia des districtes *saamis* ei en disposicion de comunicar-se en *saami* damb es ciutadans, existissen ajudes entà publicar en *saami*, se potencien recorsi digitaus, traductors, correctors, se hè subtitulacion e doblatge en *saami*, e se produissen cuertsmetratges en *saami*, ... Coma se pòt comprovar quauques ues d'aguestes iniciatives non an estat encara arthenhudes entar aranés, ne entar occitan en generau. Podem aprener-i.

Es ajuntaments an era capacitat de determinar se se tròben en territòri *saami* e per tant son receptors des proteccions lingüistiques establèrtes. Eth modèu dera capacitacion municipau s'a emplegat en d'autres comunitats, coma enes occitans d'Itàlia, o entar aragonés. Non ei ua bona opcion donques qu'açò acabe produint un territòri discontinu e a plapes.

Maugrat non èster en un territòri *saami* era lei norvegiana protegís en tot er estat, en cèrta encastres, as individus que se declaren de lengua *saami*. Quauquarren semblant a sequ'a proposat Catalonha en declarar er occitan oficiau en tot eth sòn territòri.

Norvègia pòt auferir quauqui modèus ena promocion deth *saami* que son profitables entar aranés, per exemple era existència d'un centre de formacion de professors en qu'eth *saami* ei era lengua de comunicacion e prumèra lengua des còrsi e dera activitat escolara. Existís dempús 1989 e eth sòn efècte en ensenhament ei fòrça important. Era promocion dera lengua pròpria ne ges fòrça reforçada.

Norvègia mos auferís ua auta experiéncia: eth *kven*, d'ath torn de 5000 parlants. Era basa demografica des *kven* la conformen antics emigrants finlandesi. Eth *kven* ei un dialècte finlandés, mès Norvègia li a dat er estatus de lengua. Eth *kven* ei fòrça

dialectalizat. Entara estandardizacion se creèt eth *Conselh dera lengua kven* qu'en aguesti moments i trebalhe. Eth *kven* non gaudís d'un programa de proteccion e d'ensenhament ena escòla. Era existéncia deth *kven* ei basicament ena oralitat.

Ei en aquest sègle XXI qu'un mèstre a elaborat ua propòsta de gramatica e ortografia qu'a estat publicada damb subvencions d'ua entitat estatau. Non ei encara eth reconeishement dera normativa *kven*, mès ei auançant. Eth prumèr roman escrit en *kven* apareishec en 2004. En 2005 s'inaugurèt eth *Kventunet*, centre entara lengua e cultura *kven*

Leçon cincau: se mos aluenham en espaci trobaram experiéncias semblantes mès damb solucions distantes, producte de sensibilitats diferents. Se volem profitar dera experiéncia norvegiana mos cau començar per valorar qu'eth madeish norvegià a estat incapable de determinar un estandard unic. Tanben podem interpretar que damb dus estandards (o mès) tanben se pòt constituïr ua unitat. Aquesta darrèra valoracion ei complicada de compréner enes nòstes psicologies sociaus a on es normatives diferents conformen espacis diferents...

Era facilitat damb que Norvègia bastís ua naua lengua damb eth *kven* mos pòrte reflexions sus era facilitat damb que se poderie construir ua naua lengua damb eth catalan d'Aragon, damb er alguerés o damb er aranés. En aguesti territòris n'i a, de personas, qu'ac demanen atau. E s'auem en compde que Norvègia a ratificat era *Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries* (que França se nègue repetidament a ratificar maugrat es promeses electoraus), podem pensar que Norvègia non ei insensibla as realitats lingüistiques diuèrses. Totun, non podem quèir en aquesta facilitat de crear lengües,...

Fin finau mos cau reflexionar coma s'a articulat era solucion dera realitat *saami* a trauèrs d'ua reivindicacion peth dessús

des estats, damb ua estructura paraestatau que govèrne era referéncia lingüística. Açò non ei possible en Occitania a on era diferéncia de sensibilitat des diuèrsi govèrns estataus e es relacions damb es regions (e eth collaboracionisme de quauques ues damb er Estat centralista) e es revendicacions e estratègies des partits ei assimetrica e ena majoria era revendicacion s'a rendut ara mediocritat e ara lengua dominanta. I a lòcs, en Occitania, a on era collaboracion damb er estat centralista de cèrti partits politics, diti nacionalistes, impedirà er auanç de solucions conjunes. Totun, entre es *saami* podem trobar experiéncias profitables que poderíem exportar.

Entà possibles solucions, ena estructuracion der Institut d'Estudis Aranés e era interrelacion de variantes dialectaus, mos cau cercar mès apròp de casa. Se vam massa luenh non trobam era madeisha psicologia e se mos hè de comprenença malaisida.

Alguerés

Alguer ei ua ciutat de 40 000 persones que se tròbe ena isla de Sardenha. En segle XIV siguec poblada per catalans e açò li a conferit ua trajectòria lingüística vinculada ara lengua catalana. Era varianta deth catalan d'Alguer ei coneishuda coma “alguerés” e actuauments sonque eth 15% dera poblacion la parle de manèra abituau maugrat qu'ath torn deth 25% l'an auut coma lengua de prumèr aprenentatge o iniciu.

Era isla de Sardenha ei ua comunitat autonòma d'Itàlia, damb lengua pròpria, eth sard. Non podem entèner seque se passe en Alguer sense hèr un petit passeig per Sardenha. Encara i a ath torn de 70% des poblants de Sardenha que saben parlar sard. Aguesta inclusion der Alguer en ua comunitat autonòma damb ua auta lengua diferenta dera lengua estatau compartirie un perfil semblant damb er aranés. A simpla enguarda eth perfil der aranés pòt comparar-se ar alguerés dera madeisha manèra qu'eth sard e eth catalan, coma lengües romaniques, poderien compartir situacion ena sua dependéncia diglossica damb es lengües estataus, italian e castelhan.

Mès era situacion deth sard non ei era deth catalan. Era grana diglòssia que patís eth sard la convertís en ua lengua en procés

de rapida desaparicion. Er italian ei era prumèra lengua en toti es ordens sociaus e eth sard a quedat relegat a lengua de comunicacion des generacions mès vielhes. Eth sard patís ua fòrta dialectalizacion que li a empedit qu’eth govèrn autonòm age estat capable d’estructurar, maugrat es esfòrci, un estandard entà toti. Enes diuèrses estructures regionaus s’an sajat tres intents de normativa enes darrèrs ans, en tot compdar damb tecnicians qu’an elaborat es propòstes. Era darrèra de 2006, *Sa limba sarda comuna* (LSC), a començat a emplegar-se entà revirar quauqui tèxtes legislatius e administratius e s’an instaurat quauqui *Ufitzius de la limba sarda* coma oficines lingüistiques de promocion. Maugrat compdar damb ua autonomia potentia, es sards, non an vincolat aquest autogovèrn ara unificacion dera sua lengua e cultura enquias darrèrs ans.

Ath delà der alguerés en Sardenha s’i tròben tres variantes lingüistiques mès: eth *tabarquin*, varianta anciana deth ligur, eth *sassarés* e eth *gallurés*, variantes de transicion entre eth sard e eth cors. Aquestes realitats lingüistiques de Sardenha, maugrat compdar damb mès poblants e parlants que non pas er alguerés (e tanben er aranés) non dispòsen de proteccion institucionau, o ei minimau e esporadica, e non an estructures de consolidacion e de referéncia lingüistica, mès enlà des bones intencions associatives. Era sua preséncia sociau, e d’ensenhament ei fòrça desegau e pòc establa.

Er abandonament e “patoesacion” que patissen eth *tabarquin*, eth *sassarés* e eth *gallurés* serie era situacion der alguerés se non i auesse Catalonha. Era sòrt der alguerés a estat d’èster ua varianta deth catalan çò que li a reportat un prestigi e ua bona quantitat de recorsi. Era sòrt der aranés ei èster en Catalonha, donques que se non siguesse atau, mos le calerie comparar damb eth *tabarquin*, *sassarés* e *gallurés* e eth sòn estat d’abandonament institucionau.

En aquesta situacion desfortunada, de pòca sensibilitat lingüística e de fragmentacion s'a desvolopat era reivindicacion e eth trebalh social per alguerés, matizada sustot per èster ua varianta deth catalan. Pendent diuèrses generacions era identificacion linguistica des algueresi siguec diuèrsa. I auie sustot ua identificacion locau, diferenta dera lengua catalana, damb estatus pròpri. Enquia 1992 i auec tendéncies de normativizacion diferents capitanejades per diuèrsi operadors culturaus. Es algueresi considerauen qu'era varianta algueresa non auie auut un lòc ena estandardizacion deth catalan, promoiguda per Institut d'Estudis Catalans, IEC, que, a més deth catalan central (oriental e occidental), sustot, s'auie fixat en valencian e en catalan balearic.

En 1992 s'inicièc un moviment social damb era creacion deth *Grup per a la normativització del català de l'Alguer*. Aquest *Grup* en 1993 presentèc ar IEC ua *Proposta per a una normativització del català de l'Alguer*. Era propòsta venguie motivada per un sentiment entre es algueresi de qu'er IEC non auie auut en compde era sua peculiaritat e que non èren presents ena normativizacion deth catalan.

Eth hèt de èster territoriauments en un aute estat ei un element fòrça potent entà cercar identitat e diferenciacion. Passe talament coma ena Val d'Aran, que se siguesse plaçada en estat francés non aurie desvolopat eth sentiment de identificacion d'ua forma tant potent e diferenciada. Es algueresi son catalans de cultura, més diferents, e vòlen ua consideracion. Se jamès Occitania, era francesa, auesse potència, poderie passar çò de madeish damb era Val d'Aran e er aranés; desbrembe e abandonament; Alguer, Sardenha e Itàlia en son un exemple. Certament ja i a, en aquest sens, en Occitania, quauques reflexions hètes per estructures associatives e administratives que pretenen èster

normativizadores der occitan e que valoren era Val d'Aran coma massa petita entà èster considerada.

En 1996 er IEC, tres ans dèmpús, considerèc acceptabla, en línies generaus, era *Proposta per a una normativització del català de l'Alguer* e incorporèc en estandard deth catalan, vint des quaranta ueit punts proposats.

En 1998 se creèc era *Plataforma Algueresa de Cultura Catalana*, en tot que se dissolìe eth *Grup per a la normativització del català de l'Alguer*.

Era *Plataforma* redactèc, en coerència damb es acòrds der IEC, un Modèu locau de transicion, que se liurèc ar ajuntament d'Alguer. Ena memòria ditz “El propassat 17 de febrer la *Plataforma algueresa de cultura catalana* adoptà un *Model local de transició* per al català de l'Alguer que en el cas que fos aprovat per la consulta local per a la llengua i la cultura, constituiria el registre lingüístic, oficiaument adoptat a l'intern de l'estructura administrativa, escolar i publica”. Ère eth mès de hereuèr de 1999. Tanben afirmaue que “L'alguerès catalanoparlant ja pot identificar-se amb un estàndard que recull un nombre considerable dels seus trets dialectals. L'administració local, a més, ara ja compta amb una eina fonamental per decidir el registre que, gràcies a les noves lleis, se té d'introduir a l'escola i a l'estructura municipal”.

Fin finau eth 12 d'abriu de 2002, era Seccion Filologica der IEC, en session plenària acordèc avalar eth *Model d'àmbit restringit de l'alguerès* presentat peth *Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori*, que segueie es principis dera *Plataforma*. Ena sua publicacion, per part der IEC, en 2003, eth President dera Seccion, Joan Martí, diguec “la Secció Filològica contribueix, amb l'edició d'aquesta obra, a estrènyer més fortament els llaços fraternarls amb el algueresos i a estendre el coneixement de llur varietat

lingüística, que és, igualment que qualsevol altra, patrimoni únic i indivisible de tots els catalanoparlants”.

Era istòria ei polida e damb ua fin erosa, mès ei eth resultat d'un combat per part des algueresi e d'ua sensibilitat determinada per part des catalans, de toti. Non ac desbrembem! En ua França centralista era normativizacion der occitan dificilament aurie en compde era varianta aranesa. Preténer arturar eth procés academic der aranés, entà priorizar era normativizacion per part de bèra associacion en França, ei senzilhament condemnar-lo ara sumission o ar ostracisme. Preténer comparar eth modèu der IEC, damb totes es emparances institucionaus qu'a, damb quauqua estructura associativa francesa subvencionada, damb vocacion per occitan, ei mala fe. Era istòria erosa der Alguerés ei possibla perque era psicologia catalana projectada en IEC ei era qu'ei. Preténer equiparar era sensibilitat lingüística de Catalonha damb era de quauqua region francesa ei senzilhament ua mòstra d'ignorància. Qué aurie passat s'er IEC non auesse respòst ar Alguer?, qué aurie passat s'er IEC non auesse auut era fòrça institucionau e morau qu'a? I aurien comptat es algueresi?, Perqué non ac heren abans?

Quan es algueresi s'apròpen ath catalan es Nòrmes Ortografiques der Aranés, fundamentades ena normativa alibertiana, ja auien 10 ans d'existència. En aguest cas es normes der aranés, tanben les hec Catalonha.

Totes es petites tèrres, en posicion aluenhada aspiren a un ròtle protagonista.

Coma que non è previst hèr cap d'article deth cas d'Andòrra, e entà reforçar eth relat, me permeti au mens remarcar qu'era *Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial* de 1999, andorrana, indique que la Llei "... té en compte l'establiment de mecanismes de protecció i promoció de la variant del

català pròpria d'Andorra, sense perjudici de la unitat de la llengua" e mès endeuant especificque en Article 33 "Organismes encarregats de la política lingüística; 1. El Govern [d'Andorra] ha de tenir un òrgan encarregat de la política lingüística, i dotar-lo dels mitjans necessaris per dur a terme les seves funcions." E aclarís en Article 34 "Autoritat lingüística 1.- En les questions relatives a la normativa, l'actualització i l'ús correcte de la llengua es considera criteri d'autoritat l'establert per l'òrgan a què es refereix l'article 33.1 d'aquesta Llei i tothom s'hi ha d'ajustar.". E se de manèra generau Andorra accèpte era autoritat lingüística der IEC, non renoncie a auer era sua pròpria estructura de referéncia e d'autoritat. Non ac desbrembem!

Leçon siesau: Es territòris petiti damb caracteristiques culturaus diferenciades der entorn, damb ua lengua pròpria, desvolopen moviments identitaris e creen estructures pròpies de proteccion e d'identificacion deth sòn petit univèrs. Andorra manten es sues pròpies estructures lingüistiques e Alguer tanben les a. S'eth referent catalan non auesse estat capable de desvolopar negociacions e propòstes d'inclosion, es territòris aurién consolidat estructures separades, per sentiment, mès tanben per responsabilitat. Aran e er aranés no compden damb referéncias potentes en cap aute estat. Es ensagi que s'estructuren, en aguesti moments, en França, non poden respóner as besonhs lingüistics des aranesi. Ei Aran, damb Catalonha, qui a de desvolopar ua estructura normativizadora, dera sua varianta, potentia e scientifica qu'age en compde tota era lengua occitana. S'un dia en bèth aute estat se cree ua estructura competentia e damb capacitat, era estructura aranesa saberà adaptar-se'i talament coma an hèt es algheresi e es andorrans damb er Institut d'Estudis Catalans.

Còrs

Corsega qu'a apruprèt 300 000 abitants. Enquiara mitat deth segle XVIII auec ua importanta influéncia deth toscan. Eth toscan siguec tanben era basa der italian. Dempús Corsega passarie a depéner de França e aqueririe influéncias deth francés. Pr'amor d'aguesta cunhèra basica deth toscan, diuèrsi autors an classificat eth còrs coma ua varianta dialectau der italian.

Corsega a desvolopat un fòrt sentiment identitari, e laguens de França ua destacada estructura institucionau, damb un comportament senhalat en favor dera personalitat territoriau. Açò le pòrte a protegir e a identificar era peculiaritat e personalitat dera forma pròpria deth parlar còrs.

En 1991 er Estat Francés reconeishec er estatut de *Collectivitat Territoriau de Corsega*, damb ua *Assemblada* e un *Conseilh Executiu*, damb poders mès destacats qu'era rèsta des regions. Laguens de França aguesta organizacion ei fòrça emblematica.

Pendent fòrça ans era transmission dera lengua còrsa siguec responsabilitat e ocupacion d'un potent e diuèrs moviment associatiu. Ei seque passe actuauments en Occitania.

Aguest moviment associatiu còrs ère fòrça diversificat, creau referéncias pròpies e se prenien solucions locals. Talament coma passe, encara ara, en Occitania. Non ei que i auesse intencionalitats d'atemptar contra ua vision complèta dera lengua. Ei que, de forma naturau (per mancança de referéncias majors) i auien visions reduccionistes e aquestes èren es soletes qu'existien. Non i auie es estructures que permetessen ua vision mès ampla, mès unitària. S'estaue gellant sequ'apèren "federacion de parlars" e que tant de succès comence a auer en Occitania.

Pendent es prumèrs ans d'afrancesament dera lengua, eth còrs, ère escrit damb es referéncias italianes damb era voluntat de mercar distàncies.

Ara hè 100 ans comencèren a aparéisher, paralellament damb Sardenha, es prumèrs reivindicacions nacionaus de Corsega. Era Lei Deixonne (1951), que protegie er ensenhament des lengües regionals, no hec referéncia ath còrs, segurament per considerar que se trataue d'italian. Non siguec enquia era decada 1970-80 qu'eth còrs recebec eth reconeishement d'includir-se enes aplicacions dera Lei Deixonne.

Alavetz s'inicièc un procès de difusion social e d'introduccion ena escòla. Entad açò calec ua normativa que la distingie der italian e que li daue identitat. Se heren diuèrses propòstes e se produsic un debat, en tota Corsega, fòrça apassionant e dur. Eth còrs ère fòrça dialectalizat, molt repartit en diuèrses focalizacions. Èren molti ans de foncionar d'aguesta forma e d'identificar-se damb un parlar determinat e arrés volie renonciar ara sua forma en benefici d'ua norma unica. Arrés volie renonciar ath sòn sentiment locau. Era confrontacion originèc un important conflicte social pendent mès de 10 ans, enquia que se comencèc a desvolopar era teoria de *lengua polinamica*, qu'aurie de portar era patz

lingüística, maugrat non èster massa clar es sòns resultats. Es principis èren basicament dus:

1.- Era unitat dera lengua existís, mès ei abstracta e resultat d'un moviment dialectic (Marcellesi, 1983)

2.- Es dialèctes an toti era madeisha valor e cap non ei peth dessús des demès.

Era lengua ei unica, mès non unificada. Tot aquest debat coincidir en temps damb era reivindicacion e implantacion dera *Collectivitat Territorial de Corsega*.

Son es tempsi en que se reconeishec eth Conselh Generau d'Aran. En Aran tanben se patic, pendent aqueth temps, un fòrt debat sus era normativa ortografica. Era Generalitat acordèc adaptar Alibèrt ar aranés e trencar damb es posicionaments localistes qu'alavetz i èren practicament totaus. E en Aran era lengua comencèc a entrar damb fòrça decision enes escòles. Se s'auesse auançat en reduccionisme que suposaue era norma majoritàriament emplegada peth territòri, s'aurie trincat eth futur de relacion damb Occitania. Se s'auesse hèt populisme, aué, auriem ua lengua diferenta, e sense futur.

Era *Collectivitat Territorial de Corsega*, ei a díder era *Assemblada* e eth *Govèrn* comencèren a integrar enes sòns objectius politics un trebalh de promocion deth cors, coma element de consolidacion identitari. Assumiren eth principi de *Lengua Polinamica* e comencèren a implantar-lo.

En aguesti moments, des dera *Collectivitat*, entara promocion deth cors s'a creat eth *Cunsigliu di a Lingua è di a Cultura Corsa* (2006). Eth *Consigliu* ei composat per un Comité de pilotatge e d'orientacion (*Comitatu di rigiru*), damb era responsabilitat d'orientar politicament eth trebalh deth

Consigliu, e d'un *Comité scientifique* format d'expèrts lingüistes. Aguest *Comité scientifique* hè es foncions d'acadèmia dera lengua, mès non ei independent. Es sues decisions les trasmet a trauèrs deth *Comité de pilotatge* qu'oriente es sues intervencions. Ei coma se ara futura autoritat dera lengua occitana se la volesse dotar d'un comitat de contraròtle, nomenat pes institucions publiques. Ei coma s'ar Institut d'Estudis Catalans li calesse dar compdes a ua institucion de politics nomenats pera Generalitat de Catalonha. Eth modèu pòt funcionar en Corsega. Naturauments que non ei finalitat d'aguestes reflexions eth jutjar era bondat des institucions en cada territòri, senon sonque eth reflectir e reflexionar sus era sua aplicacion en nòste entorn. En tot cas, cau reconéisher que Corsega a sabut implantar era sua identitat en un miei fòrça dificil e ingrat (França).

Eth *Comité scientifique* a establèrt, per orientacion deth *Comité de pilotatge*, eth principi fundamentau de "*lengua polinmica*". Corsega s'a constituït en lòc de referéncia d'aguest principi. En Occitania i a bèra estructura qu'a pretenut imitar e reproduir aguest modèu: ua estructura de contròl, uns científics condicionats e ua "federacion de parlars". Es resultats son pòc clars, mès lèu negatius. Er occitan non ei producte dera dialectica.

En tot cas, en Corsega enquia aguest moment eth resultat d'aguestes aplicacions se volude entre un increment notable dera acceptacion e implantacion deth simbolisme còrs e un amendrimient dera practica, der emplec e deth coneishement dera lengua...

Ena sociolingüistica eth modèu còrs ei fòrça originau. Eth hèt de que non existisque ua norma unica entath sòn emplec enes contèxtes formaus, cree ues circumstàncies curioses. En ensenhament totes es variantes deth còrs son legitimades e ensenhades. Era realitat ei que produís ua barreja de formes,

de variantes e de parlars. Des dera optica a qu'èm acostumats ei difícil de valorar. En cas des examens oficiaus de còrs deth Govèrn francès i a ua norma privilegiada (*Intricciate è cambiarine* de Geronimi et Marchetti) mès eth govèrn accèpte quinsevolh auta norma damb era qu'er examinat posque justificar ua coerència estructurai. Ei era filosofia de "*lengua polinamica*"

Era lengua còrsa ei ua lengua en estat de creacion e se da era paradòxa de qu'era lengua deth deman ei considerada mès genuïna qu'era d'ager; aspècte estonant.

Era lengua còrsa gaudís d'un estat d'acceptacion e de proteccion sociau fòrça naut, mès contràriament eth sòn emplec abituaiu decreish. Era sua defensa sociau ei fòrça considerabla se la comparam damb es autes lengües de França. Ena actuau discussion dera Lei de refundacion dera escòla dera Republica, eth còrs recep ua importanta consideracion per part dera Assemblada nacionau francesa. E eth passat 17 d'abriu de 2013 era Assemblada de Corsega aprovèc per majoritat de 36 sus 51 er *Estatut entara cooficialitat e revitalisacion dera lengua corsa* qu'en article 3 matise qu'"*U francesi è u corsu sò i lingui ufficiali di a Corsica*". Ena rèsta der articulat descriu es drets d'emplec deth còrs enes diuèrsi encastres dera vida sociau e era proteccion que li cau dar. Que n'apreguen es regions occitanes! Que hèsquen çò de madeish o que...! Aguest *Estatut* assumís era "*lengua polinamica*" e da era autoritat ath *Consigliu*: "*U Cunsigliu di a lingua corsa, criatu da a CTC, assigura l'auturità linguistica*". Açò convertís eth *Cunsigliu* ena acadèmia dera lengua corsa. Cap auta region de França a hèt un reconeishment parelh respècte dera sua lengua. Cap region d'Occitania ac a hèt! Que n'apreguen eth procès! Corsega ei un cas extraordinari en encastre francès.

Era sensibilitat e er auanç còrs, per çò que hè ara posicion

sociau dera lengua, en comparança damb es autes regions de França, ei fòrça notabla.

Mès cau que valorem cèrtes situacions polemiques. Es reaccions sociaus deuant dera "*lengua polinamica*" son fòrça variades, mès n'i a ua que guanhe posicions: era que intuís o justifique qu'eth còrs retorne, de hèt e ena sua consideracion sociau, a èster un dialècte der italian. Açò poderie auer consequéncias negatives ena vertebracion dera identitat corsa.

Tanben cau auer en compde eth cas de petiti territòris existents ena isla de Corsega qu'an ua auta lengua pròpria diferenta deth còrs. Se tracte des ciutats de Bonifaci e de Calvi, de 3000 e 5000 abitants, qu'an un dialècte ligur d'origina genovesa. Eth sòn perfil ei eth dera Val d'Aran, ua comunitat lingüistica laguens d'ua auta, e se non n'auem parlat ei pr'amor que non i a politica de proteccion envèrs d'eres. Non ei comparabla.

Leçon setau: Corsega a artenhut un nivèu de consciéncia e de capitades politiques pera sua lengua pròpria que non ei normau en França. Darrèrament era sua Assemblada a artenhut a declarar eth còrs coma lengua cooficiau dera isla, e a establèrt eth reconeishement dera sua pròpria acadèmia (*Consigliu*). Maugrat que França ja a anonciat que non ac permetarà, mo'n cau alegrar dera valentia, consciéncia e decision des elegits còrsos.

Ara ben, eth concèpte de lengua polinamica non ei aplicable en Aran, ne tanpòc en Occitania, coma pretenen quauqu'uns. Era lengua polinamica se cree per un moviment dialectic. Er occitan existís maugrat tot. A ua longa istòria e ua literatura extraordinària.

Era autoritat dera lengua còrsa ei dependenta d'ua auta estructura que garantís es orientacions politiques des decisions

scientifiques. En Occitania cau sajar qu'es decisions scientifiques, en matèria de lengua se prenguen ath margen dera politica. Era politica en Occitania ei mès contra, que non a favor, e i an massa opcions que mos harien barar d'un costat ar aute. Aqueres opcions qu'en Occitania pretenen reproduir eth *Consigliu* e era *lengua polinamica* (que de moment interpreten coma federacion de parlars) an de comprèner qu'es paramètres son diferents e que non ei aplicable.

Era manca de sensibilitat còrsa per protegir d'autes minories deth sòn territòri mos preocupe, donques que dificilament aqueriràn er argument entà protegir era sua. Eth modèu còrs non ei aplicable en Occitania e mens encara ena Val d'Aran.

COMENTARI

Gerard Joan Barceló *Pèiralata*

Coma occitan e còrs, vòstre article m'a fòrça interessat. Qualques apondons e precisions, pasmens:

- 1) En realitat, l'italian estandard ("toscan") esperlonguèt son influéncia fins al començament del sègle XX, e encara uèi lo còrs manlèva de mots a l'italian: per exemple, per 'entrepan', ditz 'paninu' (de 'panino').
- 2) Calvi es pas pus de lenga ligura dempuèi longtemps, çò sembla, e a Bunifaziu, fa vint ans, se disiá que sonque qualques familhas parlavan la lenga... Sèm luènh dels 3 000 abitants de la vila.
- 3) Pr'amor de la concepcion polinamica de la lenga, i a pas cap d'oposicion de principi en Corsega a l'aparament del ligur de Bunifaziu, que se poiriá considerar socialament coma una forma atipica de còrs, malgrat sa natura lingüistica diferenta... A Bunifaziu, los noms de las carrièras son en ligur... Mas, encara un còp, se pot dire que siá encara una lenga viva?
- 4) Lo modèl polinomic foncionariá se la transmission intergeneracionala de la lenga foguèsse bona. Totòm parlariá la lenga eiretada dels parents... Mas aquò correspond pas brica a la realitat sociolingüistica: sonque 10 % de las familhas transmetrián encara lo còrs. Lo resultat es que l'aprendissatge de la lenga es malaisit. Ieu, per exemple, de familha francofòna, ai sempre agut de dificultat per estabilizar ma lenga. Pr'aquò, seriá pas complicat de prepausar, en plaça del modèl polinomic, un modèl pluricentric estable, que las variacions intèrnas, mai que mai foneticas, son en realitat limitadas. En mai d'aquò, un gramatician còrs, Paulu Maria Agostini, fa mai de 20 ans, dins sa gramatica 'L'Usu di a nostra lingua', aviá ja prepausat un encastre pluricentric, en simplificant la presentacion de las formas del nòrd e del sud de l'illa.

Ladin de Fassa

Era Val de Fassa e era Val d'Aran an establèrt, enes darrèrs ans, relacions estretes promoigudes pera *Oficina der Occitan en Catalonha* dera Generalitat de Catalonha e pes servicis lingüistics de Trent (damb eth lideratge deth Sr. Marco Viola). En Aran i a fòrça persones qu'an auut contacte damb era Val de Fassa, peth motiu dera lengua. S'an descubèrt era ua ara auta e an vist fòrça parallelismes. Era Val de Fassa ei ua Val d'Aran enes Dolomites e era Val d'Aran ei ua Val de Fassa enes Pirenèus. Vam a comparar es processis e era situacion d'un punt d'enguarda lingüistic. Auriem podut comparar damb era lengua ladina des autes províncies, Alto Adigio (Tiròl deth Sud) e Beluno, que tanben se placen en Vals des Dolomites, mès Fassa a era proteccion mès auançada e mos servís fòrça melhor de referéncia. Fassa ei possiblement era comunitat d'Itàlia que melhor protegís era sua lengua pròpria, ath delà de quauqua accion ath torn der alemand.

Trent e Catalonha son dues comunitats damb autonomia laguens des sòns respectius estats. Trent a miei milion de persones e ua capacitat economica fòrça destacada. Catalonha a sèt milions e miei de persones. Era Val de Fassa, en Trent, e era Val d'Aran, en Catalonha, an uns dètz mil abitants,

a pròp d'ua desena de municipis, ua institucion de govèrn pròpria, eth Conselh Generau d'Aran e eth Comun Generau de Fassa, un territòri de montanha, enes Pirenèus era ua e enes Dolomites era auta, que viu deth torisme, sustot deth d'iuèrn, ua istòria particulara damb privilègis e distincions e ua lengua pròpria, era ladina en Fassa e era occitana en Aran.

En Aran i an tres lengües en contacte, eth castelhan e eth catalan que i son oficiaus e er occitan que i é oficiau e pròpria. En Fassa i a ua lengua oficiau, er italian, e eth ladin que i é pròpria, mès non oficiau. Non dèishe d'èster curios qu'era reconeishença dera oficialitat der italian entà Itàlia non se hè ena Constitucion, mès en Estatut dera region Trentin-Alto Adigio qu'arreconeish ath madeish temps era autonomia d'aguesta region e dera província de Trent.

Vam a comparar es dues leis basiques de proteccion lingüistica. Era *Legge Provinciale de Norme di Tutela e promozione delle minoranze linguistiche locali* ei d'empament des tres comunitats lingüistiques que i an en Trent, era ladina, era mochena e era cimbra (lengües proximes ar antic aleman). En cas catalan era *Lei der occitan, aranés en Aran* desvolope er empament der occitan en tota era comunitat autonoma de Catalonha e contemple diuèrses accions personaus e administratives ath delà deth territòri dera Val d'Aran. Era nòrma de Trent se circonscriu basicaments ath territòri a on era lengua ei pròpria e per contra era norma catalana desvolòpe era oficialitat dera lengua d'Aran en tot eth territòri de Catalonha.

En Aran, era lengua pròpria ei fòrça presenta ena escòla, es mainatges aprenen era lectoescriptura en occitan que n'ei era lengua veiculara. En Fassa era preséncia dera lengua pròpria ena escòla ei mendre, mès en un procès fòrça important de rapida implantacion que seguís bèri modèus aranesi. En Fassa existís ua publicacion setmanau de difusion e ua

preséncia importanta deth ladin ena television e ena ràdio; mès importanta que non pas er aranés en Aran.

En Aran era relacion culturau der aranés damb era rèsta dera comunitat lingüística occitana ei escassa. En Fassa era relacion damb era rèsta dera comunitat lingüística ladina ei desegau mès existenta e conscienta. Era unitat deth ladin, damb es autes dues províncies, ei treballada e i a accions conjuntes, damb era rèsta des ladins, mès i a sustot ua promocion dera varianta pròpria.

Era comunitat de Fassa dispòse d'un potent referent “academic dera lengua”, er Institut Culturau Ladin damb fòrça capacitat d'estudi e de recèrca.

Er encastre politic d'Aran dispòse d'un organ de govèrn des der an 1991, eth Conselh Generau d'Aran, damb competéncias diuèrses; entre d'autes era promocion dera lengua e dera cultura. Era Val de Fassa ei en plen procès constituent deth sòn organ de govèrn, qu'aurà competéncias delegades, eth Comun Generau de Fassa.

Sus es estudis hèti era vitalitat der lengua pròpria de Fassa ei bona e en Aran, maugrat eth bon emparament juridic, era vitalitat der occitan ei desplaçada pera influéncia deth castelhan.

Veigam coma tracten bèri aspèctes es legislacions basiques des dues comunitats era “*Legge provinciale 19 giugno 2008, n. 6 de Norme di Tutela e promozione delle minoranze linguistiche local*” ara que me referirè coma “tèxte trentín” e ara “*Lei 35/2010, der 1 d' octobre, der occitan, aranés en Aran*” ara que denominarè “tèxte catalan”.

1.- Lengua oficiau: Dera analisi deth tèxte catalan n'extrèm qu'er occitan ei lengua oficiau en Catalonha e en Aran, a on

tanben n'ei eth catalan e eth castelhan. Aran, e tota Catalonha, se convertís atau en un territòri damb tres lengues oficiaus. Per contra eth tèxte trentín non utilize en cap moment era denominacion de lengua oficiau, donques que non n'ei, entà referir-se ath ladin. Plan ath contrati en article 16 mos arrebrebe qu'es tèxtes oficiaus dera administracion an d'èster escrits en italian. En Aran, inclós, es accions judíciaus pòden hèr-se er occitan sense besonh de traduccion (art 9).

En cas catalan era oficialitat dera lengua occitana, ena sua Lei, se referís ath hèt de qu'er estat espanhòu ratifiquèc, en sòn dia, era *Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries*, damb implicacions especificas entàs lengües oficiaus e açò hè qu'es afectacions ara lengua occitana siguen diuèrses e positives. Damb açò era lei catalana convertís era *Carta* en un tèxte complementari e de referéncia. En cas trentín cau arrebrebar qu'er estat italian non a ratificat era *Carta*.

2.- Lengua pròpria: Es dus tèxtes, eth trentin e eth catalan arreconeishen eth ladin e er occitan (aranés) coma era lengua pròpria respectivament de Fassa e d'Aran.

3.- Lengua preferenta: En tèxte trentin se manifèste un posicionament normatiu per çò qu'ei deth caractèr obligatòri dera administracion d'emplegar eth ladin enes relacions ena Val de Fassa. Totun, se da ua prevaléncia ara lengua italiana. Mès concrètaments eth tèxte obligue a qu'es escrits que gesquen dera administracion siguen bilingües damb ua subvaloracion peth tèxte en italian. Es publicacions oficiaus s'auràn de publicar enes dues lengües, mès prumèraments en italian. Eth tèxte de referéncia legau ei eth tèxte en italian.

Per contra eth tèxte catalan da un caractèr de preferéncia ar occitan, laguens d'Aran: "*Er aranés, coma lengua pròpria d'Aran, ei: a) Era lengua d'usatge preferent de totes es institucions d'Aran, mès que mès deth Conselh Generau*

d'Aran, dera Administracion locau e des entitats que ne depenen, des mejans de comunicacion publica, der ensenhament e dera toponimia.” (aguest article ei suspès cautelarment e pendent de superacion de recors en Tribunau Constitucionau) . A mès, enes publicacions de leis, er occitan, a caractèr oficiau.

4.- Era varianta e era unitat: Es dus tèxtes, eth trentin e eth catalan, arreconeishen era unitat dera lengua mès pretenen protegir de manèra prioritària e especiau era forma locau.

5.-Autoritat lingüistica: Er Institut Culturau Ladin ei era autoritat lingüistica deth ladin ena província de Trent. Ei ua institucion fòrça desenvolopada, damb ua grana activitat e ua bona dotacion. Maugrat qu'es estatuts der Institut Culturau Ladin an d'èster aprovats peth Comun Generau de Fassa, tanben les cau èster acceptadi peth Conselh Provinciau. Er Institut Culturau Ladin se presente coma ua entitat esturmentau dera província. Eth director ei nomenat pes autoritats provinciaus. Totun era sua potència er Institut Culturau Ladin non a competéncias en toponimia que corresponen dirèctaments ath Comun Generau.

En tèxte catalan era autoritat lingüistica se li da ar Institut d'Estudis Aranesi. Aguest a d'èster independent des administracions publiques, maugrat qu'era Generalitat e eth Conselh Generau d'Aran an d'adoptar es mesures entà qu'atau sigue. Ara ei en procès de desenvolopament.

Er encastre d'ua e era auta institucion son disparièrs

6.-Competéncias e garanties: Per çò qu'ei des competéncias era Província de Trent arreconeish ath Comun Generau de Fassa coma eth subjècte representant dera poblacion ladina, damb eth déuer de garantir es condicions entara promocion deth ladin. Totun, se considèren e se creen d'aves institucions

que garantiràn eth compliment dera lei e qu'ajudaràn a agranir era participacion e eth procès de promocion lingüística e qu'auràn d'èster presentes en tot eth procès. Era mès destacada ei era “*autoritat*”. Aguesta figura, damb dedicacion laborau plea e damb caractèr professionau, se cree en Conselh Provinciau (er omològ deth Parlament de Catalonha). A d'èster independent e autonòm e hè foncions d'avaloracion, vigilància, inspeccion, consulta,... Ei un organ de tres personas de nauta professionalitat e competéncia,... Maugrat que per motius diuèrsi encara non s'a constituït, calerà observar eth sòn ròtle. Exercís competéncias pròpies d'un “sindic de grèuges” circumscriu ara lengua. Ei ua figura fòrça interessanta e possiblement damb efèctes potents ena administracion.

Non existís arren de semblant, ara “*autoritat*”, entar occitan en Catalonha e calerie pensar ena sua conveniència.

7.- Er ensenhament: Eth tèxte trentin garantís er ensenhament dera lengua e era cultura pròpria enes institucions escolares. Eth tèxte catalan ei fòrça mès explicit en tot assegurar ua preséncia sufisenta enes plans d'estudi, en tot convertir er occitan ena lengua vehiculara dera esòla, en tot manifestar eth dret des escolars a gèsser dera educacion obligatòria damb sufisença orau e escrita en occitan e en tot exigir uns nivèus d'occitan a tot eth professorat.

Per çò qu'ei dera educacion d'adults es dus tèxtes vòlen assegurar era promocion dera lengua pròpria en aquest encastre.

Leçon ueitau: Fassa a desvolopat, ena proteccion dera lengua, aspèctes qu'interèsse d'auer present ara Val d'Aran. Ua institucion academica, er Institut Cultural Ladin, que tot e non èster independenta, compde damb importantis recorsi entà desvolopar estudis e orientar sus era correccion lingüística, cau que sigue presa en consideracion. Era existéncia d'un

observador continu, “*autoritat*”, dependent deth Parlament, damb finalitats orientadores ena dinamizacion dera lengua pròpria ei un modèu, que mos auferís Fassa e Trent, que calerà auer en compde entà valorar-ne era sua conveniència, sustot en un cas coma eth der occitan qu’a ua situacion d’oficialitat en tota Catalonha.

Conven que Fassa e Aran, Catalonha e Trent, mantenguen relacions que permeten valorar es sues perspectives, ena politica lingüística, donques que partissen de principis semblants: unitat de lengua, autogovèrn, acadèmia dera lengua,...

Francoprovençau, luxemborgués, monegasc, canarian, romanch,...

Un viatge analizades, enes anteriors articles, es experiéncias que m'an semblant mès profitables sus eth tractament que hèn cèrtes comunitats dera sua lengua referenciau e dera sua entitat reguladora dera lengua o acadèmia e abans des conclusions me referirè a cinc cassi qu'an en comun er hèt de pertenéisher a comunitats qu'an major poder politic qu'era Val d'Aran e cèrtes ues mès que Catalonha. Eth sòn exemple mos ajudarà a reflexionar sus se que cau hèr damb er occitan en Catalonha.

Francoprovençau ena Val d'Aosta

Era Val d'Aosta, en Itàlia, gaudís d'ua potentia autonomia, mès potentia qu'era aranesa. I viuen mès de 120 000 personas. Era sua lengua pròpria ei eth "*francoprovençau*", tanben coneishut coma "*arpitan*". Eth francoprovençau ei tanben era lengua dera Savòia francesa e de quauques vals soïsses. Totun era sua designacion de "*francoprovençau*", en realitat es poblacions la coneishen damb es noms locals, e ena Val d'Aosta ei coneishut coma valdostan. Maugrat tantes possibles

denominacions eth nòm mès divulgat, internament, ei eth de “*patois*” qu’ena Val d’Aosta non a un sentit pejoratiu. Ena expresssion pròpria deth govern ei ath contrari; eth mot *patois* “a pres un sentit afectiu, ei era *lengua deth còr* des valdostans. Es generacions que mos an precedit an parlat tostemp eth *patois* e nosati continuam de parlar *patois*!”. Es lengües oficials dera Val d’Aosta son eth francés e er italian. Era qualificacion de “lengua deth còr” ei fòrça usuau ena Val d’Aosta. Non existís ua acadèmia, o autoritat normativa deth francoprovençau e i an diuèrses normatives en competència. Non i a referenciau. Non ei presenta ena administracion e era sua preséncia en ensenhament ei enes nivèus de voluntariat. Er emplec deth *patois* decreish rapidament.

Luxemborgués

Luxemborg ei un estat de miei milion d’abitants e tres lengües oficials, eth luxemborgués, er alemand e eth francés. Eth luxemborgués ei un dialecte alemand elevat ara condicion de lengua. Qu’ei era lengua mens emplegada des tres. A moltes influéncias deth francés. Ei en 1984 qu’eth luxemborgués se convertís en lengua oficial e a més se la dòte dera qualificacion de lengua nacionau.

Era situacion de tres lengües oficials ei comparabla a Catalonha. Des de hè cinc ans entà obtier era nacionalitat luxemborguesa, cau demostrar coneishements suficients de luxemborgués. Extraordinari!

En 1997 se creèc era institucion que hè es funcions d’acadèmia dera lengua luxemborguesa: eth Conselh permanent dera lengua luxemborguesa. Ei composat per 11 personas de trajectòria intellectuau demostrada. Son nomenats cada tres ans peth govèrn. Era sua mission ei er estudi, era descripcion e era difusion dera lengua. Ei un organ dependent deth govèrn. En realitat, eth Conselh permanent depend d’un

aute organisme governamentau, eth Centre Nacionau de Literatura. Eth sòn president ei nomenat peth govèrn. Es decisions deth Conselh Permanent son comunicades coma recomanacions ath govèrn qu'a era capacitat d'acceptar-les o non.

Monegasc

Mónegue ei un petit estat de 35 000 abitants. Plaçat en territòri occitan a eth francés coma soleta lengua oficiau. Er italian i a ua importanta preséncia e a mès er occitan n'ei lengua naturau. Totun, era lengua pròpria de Mónegue ei eth monegasc, qu'ei ua varianta deth ligur. Presente fòrtes influéncias deth francés, der italian e der occitan. Eth monegasc a ua petita plaça ena educacion de Mónegue.

En 1982 eth principat de Mónegue creèc era “Acadèmia des lengües dialectaus” qu'a coma finalitat er estudi des dialectes vinculats a Mónegue, entà reforçar er estudi e normativizacion deth monegasc. Laguens dera Acadèmia instaurèc ua “Comission entara lengua monegasca”.

Entre es membres dera “Acadèmia des lengües dialectaus”, perteneishents as territòris catalans e occitans, i trobam estudiosi der occitan coma Pierrete Berengier, Aitor Carrera, Laurenç Revèst, Xavier Ravier o eth catalan Joan Veny.

Per çò que hè ara “Comission entara lengua monegasca” es sòns membres son nomenats peth princep entà un periòde de tres ans. An un objectiu d'aconselhament en toti es encastres relacionats damb era lengua. En aguesti moments a 19 membres.

Era preséncia sociau deth monegasc ei mendra.

Canarian

Canàries ei ua comunitat autonòma espanhòla de dus milions de persones. Era lengua oficiau de Canàries ei er espanhòu. Arrés en dubte! Ara ben, era peculiaritat dera varianta canària dera lengua espanhòla a portat ath govèrn dera comunitat autonòma a crear era “Acadèmia canària dera lengua”. Ei díder qu’era lengua espanhòla a en Espanha, au mens, dues acadèmies, donques qu’arrés met en dubte qu’eth canarian ei lengua espanhòla.

Aguesta Acadèmia a era estructura juridica d’ua Fondacion possada peth govèrn canarian. Es sòns objectius e principis son scientifics, divulgatius e consultius dera varianta canària dera lengua espanhòla.

Reconeishen que non existís cap de modalitat idiomàtica superiora ò inferiora as demès, en tot que refusen quinsevolh dogmatisme lingüistic e en tot que reconeishen era canarianetat coma un hèt lingüistic e culturau que se definís e explique coma ispanic, en tot que proclame coma pròpies era sua varianta dialectau e era lengua espanhòla e se compromet a estimular e difóner eth coneishement des dues.

Era “Acadèmia canària dera lengua” elabòre ua Gramatica e Dicionari “d’encastre universau” entar emplec des canarians, aconselhe sus er ensenhament der espanhòu enes Canàries e fomenta era colaboracion scientifica e institucionau damb es autes acadèmies der espanhòu.

Era “Fondacion acadèmia canariana dera lengua” ei contrarotlada peth Govèrn canarian, e enes sòns principis non figure un trincament damb era resta dera lengua espanhòla, se non que ben ath contrari i a un reforçament per miei de

reafirmar era pròpria personalitat. Un bon referent a auer en compde!

Era Acadèmia catalana dera lengua occitana s'a d'enténer coma un refòrç dera varianta aranesa e dera lengua occitana referenciau. Es dues sòn pròpies d'Aran e de Catalonha.

Romanch

En Suïssa a nivèu dera Confederacion son oficiaus er aleman, er italian e eth francés. Era Constitucion ditz qu'eth romanch ei tanben oficiau damb es persones de lengua romancha. Era Lei federau sus es lengües nacionaus, en 2007, desvolopèc aguest principi. De hèt en Suïssa i a quate lengües que son nacionaus e oficiaus.

En Suïssa son es cantons qui determinen quines son es lengües oficiaus e qui desvolopen era accion governamentau en favor des lengües. Eth canton des Grissons, de 190 000 abitants, a coma lengües oficiaus er alemand eth italian e eth romanch. Era oficialitat de tres lengües la hè semblabla ara Val d'Aran.

Eth romanch, qu'ei parlat per 60 000 persones, ei ua lengua romanica, dera madeisha familia qu'eth ladin. Ère majoritària en canton des Grissons en sègle XIX e ara pèrd terren deuant der auanç der alemand, enquiath punt que sonque ath torn d'un 12 % des abitants deth canton l'an coma lengua inicial (o mairau). Era existència de diuèrsi dialèctes e variantes a hèt qu'eth romanch s'age escrit de manèrs diuèrses e damb diuèrses referéncias, enquia qu'es autoritats confederaus e es cantonaus declarèren era forma nomenada "*rumantsch grischun*" coma era normativa entàs emplecs administratius e judiciais. En 2001 per votacion populara s'assumic era determinacion d'aguesta varianta e normativa coma lengua

oficiau unenca. Eth procès de superacion deth dialectalisme e deth localisme a estat controvertit e complicat. Coma per tot!

Ena escòla s'i ensenhe eth romanch d'ua manèra inegau que pòt priorizar ua des tres lengües oficials, segontes determinen es municipalitats. Ena escòla s'i ensenhe era varianta locau ath cant dera varianta estandard, que presente problèmes d'acceptacion. Ena escòla aranesa s'i ensenhe era varianta aranesa e calerie reflexionar sus era conveniència d'ensenhar era varianta referenciau enes còrsi superiors, entà facilitar un accés a tota Occitania.

Era autoritat normativa sus eth romanch correspon ara Liga Romancha, (nomenada en romanch *Lia Rumantscha*) qu'ath delà dera normativizacion tanben a era competéncia de concorsi, traduccions, còrsi,... Era Liga Romancha ei ua federacion d'organizacions socials damb caractèr independent.

Leçon nauau: Eth modèu deth romanch a parallelismes damb eth modèu aranés: ua lengua referenciau de dificila acceptacion, damb ua prioritat pera varianta locau e ua estructura academica independenta des podèrs publics (maugrat qu'en cas deth romanch ei fòrça dependenta des organizacions socials). Eth modèu canarian mos illustre qu'era existéncia d'ua acadèmia dera varianta, en coeréncia damb eth tronc espanhòu comun, non atente contra era unitat dera lengua; la refòrce. Ua acadèmia der occitan en Aran, que defense e determine eth tronc occitan comun, e aconselhe sus eth sòn emplec, ajudarie ara unitat dera lengua occitana e potenciarie era varianta aranesa.

Er exemple des dus petits estats mos illustre qu'era independéncia non ei sinonim dera consolidacion lingüistica. Eth podèr vò controlar era lengua e non dèishe libertat as

academics. França tanben vò controlar er occitan, e Aragon eth catalan...

Tanpòc n'ei un exemple era potentia autonomia dera Val d'Aosta, qu'a trèt tot eth valor formau ara lengua. Remercar que Luxemborg, a dat ua gran valor ara sua lengua pròpria entà aquerir era ciutadania. Era possibilitat ven determinada peth hèt d'èster un estat.

Conclusions

Dempús d'analizar diuèrses realitats arribe eth moment de concludir quini èishi a d'auer era “Acadèmia catalana dera lengua occitana, Institut d'Estudis Aranesi”. D'aves realitats lingüistiques mos an quedat per tractar, mès es sues aportacions non aurien estat significatives e son, en tot cas, presentes enes modèus analizats. Non è valorat, de luenh, totes es lengües petites que patissen un estat depressiu e de menaça e ne totes es lengües petites d'Euròpa. Auem sajat de tractar es de mès apròp e es mès significatives, aqueres que mos aporten era reflexion basica entara constitucion deth nau Institut d'Estudis Aranesi.

1.- Toti es territòris vòlen potenciar era sua parla particulara. Mos ditz Saussure en *Cors de Lingüistica* que “en tota massa umana i a dues fòrces qu'actuen sense parar simultanèament e en sentits contraris: d'un costat er esperit particularista, er “esperit de campanau”; der aute era fòrça d'intercanbi que cree es comunicacions entre es òmes. Per esperit de campanau , ua comunitat lingüistica restringida seguís fidèu as tradicions que s'an desvolopat en sòn sen.

Aqueri abits son es prumèrs que cada individú contrè ena sua enfància; aquíu radique era sua fòrça e era sua persisténcia”.

Toti es territòris analizats an generat moviments populars que vòlen qu’era sua forma mès pròpria d’expressar-se persistisque en temps; la defenen, e la potencien. Totes es autes Val d’Aran vòlen eth sòn “aranés” en prumèr lòc. Ei er esperit de campanau. I a, totun, dus posicionaments diferents: es que non vòlen saber arren dera lengua referenciau e considèren era sua forma locau coma era soleta e es qu’an consciéncia de lengua comuna; es qu’an er esperit de campanau e es que a mès deth sòn campanau an besonh de comunicar-se ena sua lengua enlà dera sua comunitat. Entre aguesti darrèrs, analizats enes articles precedents, i trapam es nediscos, es algueresi, es andorrans, es canarians, ... Vòlen protegir era sua forma naturau en tot protegir era lengua referenciau e ara invèrsa, protegissen era lengua comuna en tot potenciar era varianta locau.

E tanben sabem qu’er esperit de campanau provòquen ua accelerada desaparicion deth sarde, ua dificila implantacion deth romanch referenciau, un trincament despedaçat der asturleonés e a provocat ua estranha situacion damb eth còrs que, maugrat era existéncia d’ua grana consciéncia sociau, a dificultats de promocion.

Era *Lei der occitan* mos ditz que cau protegir era varianta aranesa e era lengua generau. Er Institut d’Estudis Aranesi aurà aguestes dues línies d’accion: proteccion e definicion dera varianta aranesa e estudi e determinacion deth tronc occitan comun.

Ei evident qu’entara prumèra competéncia calerà academics que coneguen ben era varianta e entara segona calerà es melhors intellectuaus dera lengua occitana e que serà de besonh ua interrelacion fòrta entre es dues línies.

2.- Era lengua referenciau la determine d'ua manèra explicita o de forma implicita, qui a era autoritat entà hè'c. En Astúries ac hè eth Govèrn d'Astúries, per miei d'ua institucion, dependenta deth govèrn, que normativize er asturian, e tanben eth galhèc qu'existís en territòri dera pròpria comunitat autonoma. En Luxemborg e en Mónegue, ei eth Govèrn qui determine sus era lengua, totemp per miei d'ua institucion dependenta,... Ei eth govèrn territoriau qui a de determinar sus era normativa lingüística des lengües deth territòri.

En França er article 75 dera Constitucion ditz qu'“es lengües regionaus apartien ath patrimòni de França”. Ja ère clar abans dera darrèra reforma, mès atau arrés s'enganarà. Açò vò díder, entre fòrça mès causes, qu'ei er Estat francés, qui a era competència sus es lengües dites (mau dites) regionaus e qui a de determinar es aspèctes tecnicos sus aqueres lengües e en especiau era forma referenciau dera lengua occitana. E se França non a determinat aquest referenciau occitan de forma explicita ac a hèt, au mens, de forma indirècta.

Son diuèrses es manifestacions de membres deth Govèrn francés que manifèsten qu'era lengua occitana ei unica, que sonque i a ua lengua. Ac an dit bèri ministres deth Govèrn e quauques estructures governamentaus. Per tant, ua prumèra qüestion clara ei qu'entre aqueres lengües regionaus deth meddia francés n'i a ua escampilhada entre diuèrses regions que se ditz occitan, qu'ei ua soleta lengua. Açò ei atau maugrat que i agen moviments sociaus qu'ac volguen negar o que prediquen continuaments era grana valor des dialèctes e des variantes damb esperit de campanau.

Era forma d'aquera lengua l'a determinada, eth Govèrn francés, en tot emplegar-la entara convocacion e elaboracion de pròves coma eth Diplòma de Competència en Lengua (DCL) deth Ministèri d'Educacion, qu'ei era certificacion mès

importanta qu'existís de coneishement dera lengua occitana, entà adults, adaptada as directritzes deth Conselh d'Euròpa e, qu'ath delà, a eth sosten dera majoritat des regions afectades pera lengua que tratam.

Era lengua referenciau occitana ei era lengua basa deth DCL, perque ei era qu'emplegue qui a era competéncia entà determinà'c.

Ath delà d'açò i a movements associatius francesi qu'an elaborat propòstes discordantes, movements contraris,... se qu'ei absoludament legitim.

Tanben an promoigut associacions e estructures que trebalhen ena linha lingüística dera lengua referenciau, emplegada peth Govèrn, en tot hèr estudis, potenciar-la ...(1)

Ena Occitania francesa i an dus tipus d'estructures, es que compartissen era linha dera lengua referenciau mercada per Estat e es que non. En un estat, coma eth francés, damb ua promocion incomplèta, escassa e minima dera lengua occitana, es dus posicionaments son fòrça presents(2). S'er Estat francés hesse ua promocion mès importanta der occitan, era polemica serie acabada; aqueri que promòn solucions diferents non aurien espaci, o l'aurien fòrça reduït.

(1) sagi de non nomenar estructures socials, peth sòn nòm, entà evitar mès enfrontaments innecessaris

(2) DIARI DE SESSIONS DEL PARLAMENT DE CATALUNYA

VIII legislatura; Sèrie C - Número 814; Vuitè periòde; Comissió de Política Cultural; Sessió nùm. 50; Dimecres, 21 d'abril de 2010

Compareixença de David Grosclaude, membre de l'Institut d'Estudis Occitans, amb relació al Projecte de llei de l'aranès: (...) "Aqueth ahar de lenga estandard qu'ei ua question actualament surrealista. Ne i a pas de lenga estandard en occitan, qu'ei lo president de l'Institut d'Estudis Occitans qui ac ditz –ne i a pas de lenga estandard occitana actualament. La lenga qui escrivi jo dens lo setmanèr La Setmana, sabetz quin l'apèri? L'apèri l'«occitan ortopedic». Per'mor l'occitan qu'ei malaut, e ortopedic per'mor nos cau plan avançar. E donc pòc a pòc que cream aquera lenga estandard. Mes n'i a pas actualament de reconeishença per l'Institut d'Estudis Occitans d'un occitan estandar

Enes Valades occitanes d'Itàlia, era competència entà determinar era lingua referenciau occitana ei dera Region Piemonte e der Estat Italian. Es dus an reconeishut era existència dera lingua occitana enes valades, mès cap des dus vò hèr actuacions o manifestacions en favor dera definicion dera lingua comuna. Totun, cau auer en compde eth ròtle que jogue *Espaci Occitan* qu'ei era soleta estructura damb quauqua implicacion institucionau e qu'a assomit, e s'ei engatjada en ua normativa ena linha d'Alibèrt.

En Catalonha era determinacion dera lingua referenciau correspon ath Parlament de Catalonha. Era prumèra expression d'aguesta autoritat se prenec damb es Normes Ortografiques der aranés qu'eth President dera Generalitat (qu'actue per mandat deth Parlament) sancionèc en gèr de 1983. Maugrat qu'era notabla màger part des escrivans emplegauen ua normativa felibrenca, era determinacion siguec ena linha des principis d'Alibèrt. Non servic d'arren es esfòrci sociaus entà forçar era continuïtat dera normativa felibrenca.

Ath cap d'uns ans, en 1990, damb era Lei de Regim especiau dera Val d'Aran, eth Parlament traspassèc ath Conselh Generau d'Aran era competència plena sus era sua lingua. En 1999 eth Conselh Generau hec ua correccion sus es Normes Ortografiques der aranés que consoliden era linha alibertiana. E darrèraments, damb era Lei der occitan, aranés en Aran, der an 2010, eth Parlament determinèc clarament qu'existís un tronc occitan comun e qu'era lingua referenciau ei fundamentada ena Gramatica Occitana de Loís Alibèrt.

Pendent aguest temps, eth GLO (Grop de lingüística occitana), format per lingüistes de notabla capacitacion, nomenats pes regions franceses, der encastre lingüistic occitan, auie era foncion d'assessorar ara Generalitat sus quina lingua emplegar. Eth GLO indiquèc ara Generalitat que calie emplegar era varianta aranesa dera lingua occitana e entàs

comunicacions mès generaus era lengua comuna fundamentada en Alibèrt. Eth madeish Conselh Generau d'Aran e er actua Institut d'Estudis Aranesi an seguit clarament ena sua orientacion entath desvolopament dera varianta aranesa, es principis de Loís Alibèrt. Es posicions dera Generalitat e deth Conselh Generau d'Aran son es madeishes e s'interrelacionen

S'auem en compde qu'era linha lingüistica emplegada en DCL, peth govèrn francés, e es principis d'Alibèrt son coincidents, alavetz podem afirmar qu'eth posicionament francés pera lengua referenciau occitana e eth posicionament catalan e aranés, son coincidents.

De propòstes de suposades autoritats lingüistiques contràries, o que meten er estandard en qüestion, n'i a en totes es lengües. An eth dret a existir, son legitimes; n'a eth catalan en Catalonha, en Valéncia, en Balears... ; n'a er espanhòu en Andalusia, en Extremadura, e en America... N'i a per tot. E naturaument tanben en Occitania. Non podie èster d'ua auta manèra.

En Occitania cau estructures que desvolopen era linha alibertiana, entà reforçar er estandard. Ja existissen institucions associatives en aguesta linha. Calerà qu'era futura Acadèmia Institut d'Estudis Aranesi i tengue relacions.

Er Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia catalana dera lengua occitana, aurà de persutar ena linha d'Alibèrt e hèr eth seguiment dera forma der occitan qu'emplegue eth govèrn francés (e er italian), a trauèrs des ses institucions, entà mantier referéncias coincidentes e coeréncias amples.

3.- Entre es que son contra eth referenciau n'i a damb motivacions diferents: autoòdi, chauvinisme estatau, mensprètz, pòur, ignorància,... Era existéncia e

reconeishement deth referenciau non ei contrari ara potenciacion dera varianta. Ei mès, a major fortalesa deth referenciau, mès fòrta serà era varianta, mès fòrt serà er aranés. Ei demagogia mausana, justificar que çò que se dedique ath referenciau se trè ar aranés. Er enemic ei ben ben un aute. Es recorsi negatius entar aranés son es que se dediquen ath castelhan e non pas es que se dediquen ara lengua comuna. Existís mès agressivitat, entre fòrça aranesistes, contra er emplec deth referenciau que non pas contra er emplec deth castelhan, qu'ei era lengua que pren er espaci der aranés.

En França se passe çò de madeish damb es particularismes: i a mès veeméncia, enes mieis diti occitanistes (o damb denominacions locals), contra eth referenciau que non pas contra eth francés.

Es espacis d'emplec dera lengua generau e dera varianta an d'èster motiu d'un debat ampli e entara administracion a d'èster era rason entà crear ues linhas d'estil que servisquen d'orientacion.

Er Institut d'Estudis Aranesi aurà d'elaborar ues cèrtes orientacions en aguest encastre, entà promoïr era varianta en tot auer en compde era referéncia.

4.- Se vò justificar, per part de cèrtes demagògies, qu'era existéncia d'ua acadèmia der occitan en Catalonha atempte contra era unitat dera lengua, donques qu'en ua vision profrancesa, era Acadèmia a d'èster en França. Aguest argument tanben ei participat per quauqui aranesi. Arrés acuse as canarians de secessionistes per auer ua acadèmia pròpria, ne as algueresi peth combat que heren enquia qu'aueren dera Acadèmia, IEC, eth reconeishement que volien, ne as Andorrans per mantier ua estructura normativa, ... En aguesti moments de mancança d'acadèmia occitana potenciada peth

govern de França, era acadèmia potenciada per Catalonha tà trebalhar sus era realitat sincronica dera lengua en tot auer en compde era istòria e era evolucion diacronica ei ua aportacion de prumèr orden que toti es occitans aurien de profitar.

Quan i age era acadèmia der occitan potenciada per França es acòrds fundamentaus entre es dues estructures reforçaràn era unitat dera lengua.

En darrèr rappòrt deth mes de juriòl 2013 deth “Comitat Consultatiu entara promocion des lengües regionaus e dera pluralitat lingüistica interna” promoigut pera Ministra de Cultura francesa, a on i an participat quauqui “occitanistes de França”, damb representacion regionau, se concludís qu’er occitan non a expression externa e que per tant ei ua lengua de França; sonque de França. Eth rappòrt classifique es lengües de França entre “transfrontalières” e “interiores”. Er occitan ei qualificat coma lengua interiora e non i a cap de referéncia ara Val d’Aran, ne ar aranés, ne ar occitan en Catalonha, ne ara sua Lei, ne ara sua oficialitat, ne as sòns progressi. Es occitanistes regionalistes francesi restacadi ath rappòrt mos ignòren.

Ei obligacion dera Val d’Aran e de Catalonha de mercar es posicionaments de besonh que mos donguen era seguretat en coeréncia damb es posicionaments mès elaborats e intellectuaus (intelligents) possibles. Se Catalonha, Aran e er aranés non an era sua pròpria autoritat, es politiques occitanistes franceses e França ignoraràn er occitan d’Aran e Catalonha.

5.- Era dependéncia politica: I a dues institucions damb capacitat democratica entà exercir era autoritat sus era lengua occitana: eth Govèrn francés e eth Govèrn catalan. (Compreni, ací, per Govèrn, tot eth malhum institucionau que correspon as podèrs elèctes parlamentaris e governamentaus). Eth

Govèrn catalan a aguesta autoritat en foncion deth sòn estatut e de forma transferida per Estat espanhòu. Non parli dera competència deth govèrn italian e dera region Piemonte, pera sua renóncia a assomir-la. Eth Govèrn francés exercís aguesta autoritat de forma indirècta a trauèrs der emplec dera sua lengua.

Eth govèrn francés non hè ua grana promocion dera lengua occitana, mès non ditz pegaries. Era sua politica non ei favorabla ara promocion der occitan, mès es sues precisions lingüistiques an un fondament scientific.

Quan en bèth moment eth departament d'educacion francés a promoigut diuèrses variantes der occitan ei mès en encastre culturau e de reconeishement des variantes que non pas de promocion deth conflicte e dera indefinicion. Es variantes existissen en totes es lengües. En occitan tanben. Ac manifestaue Felip Martel, President dera FELCO, en article d'aguest *Jornalet* deth passat 16 d'agost, en tot analizar quina lengua se trasmet en sistema educatiu: "...lo realisme comanda de s'adaptar a la forma locala. Mas es pas enebit d'anar un pauc mai luenh."

Eth Govèrn catalan, en tot considerar era grana dignitat dera lengua occitana e en tot aplicar un modèu parallèl ara autoritat lingüistica catalana, espanhòla, francesa,... exercís aguesta autoritat en tot transferir-la a un grop estructurat d'intellectuaus, que vengudi acadèmia, determinaràn damb plena libertat es aspèctes normatius dera varianta e tot tier en compde era referéncia. Catalonha e Aran vòlen ua autoritat d'intelligents (intellectuaus) que de forma independenta, subertot deth poder politic, normativize era lengua.

Atau: er Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia catalana dera lengua occitana, a d'èster era autoritat dera varianta aranesa, qu'age en compde era lengua referenciau e qu'ajude a definir-la. A d'èster independenta des pressions sociaus, des govèrns e des partits politics. Eth sòn trabalh a d'èster coherent damb er estudi sincronic dera lengua occitana en tot auer en compde era sua istòria. A d'auer era maximau consideracion institucionau possibla e a d'èster atenta as auanci normatius que se donguen, per part des autoritats competentes, enes auti territòris a on era lengua existís, entà establir un trebalh de coeréncia e d'unitat. A d'èster constituïda pes persones mès capables d'un punt d'enguarda intellectuau.

Aguest aurie d'èster eth camin. Tant de bon qu'atau sigue!

Ensenhador:

Prològ	
Introduccion	1
Preambul	7
Nediško	11
Asturleonés (I)	15
Asturleonés (II)	19
Aragonés	23
Norwegian, saami, kven	29
Alguerés	35
Còrs	41
Ladin de Fassa	49
Francoprovençau, luxemborgués, monegasc, canarian, romanch, ...	57
Conclusions	65

